

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 19200/B/2011/2480974042

Relevancia OSN v súčasných medzinárodných vzťahoch

Bakalárska práca

2011

Mária Svobodová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Relevancia OSN v súčasných medzinárodných vzťahoch

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 6221 7 00 - Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: 19200 – Katedra medzinárodných politických vzťahov

Školiteľ: Ing. Margita Hulmanová

Bratislava 2011

Mária Svobodová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum: 31.3.2011

.....

Pod'akovanie

Chcela by som sa pod'akovať vedúcej mojej bakalárskej práce, Ing. Margite Hulmanovej za vecné pripomienky k obsahovej a formálnej stránke mojej práce.

ABSTRAKT

SVOBODOVÁ, Mária: *Relevancia OSN v súčasných medzinárodných vzťahoch*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Margita Hulmanová. – Bratislava: FMV, 2011, 67 s.

Cieľom tejto bakalárskej práce je analýza relevancie Organizácie Spojených národov v súčasných medzinárodných vzťahoch. Práca pojednáva o pôsobnosti, význame a autorite najväčšej medzinárodnej medzivládnej organizácie. Je rozdelená do troch kapitol a obsahuje 2 grafy. Charakterizuje okolnosti a opodstatnenosť vzniku OSN v minulosti a porovnáva veľkosť úspechov a závažnosť zlyhaní, ktoré zaznamenala v novej etape svojho fungovania od skončenia studenej vojny. Zameriava sa pri tom na tri najkritickejšie oblasti medzinárodných vzťahov – medzinárodný mier a bezpečnosť, rozvojová pomoc a ľudské práva. Načrtáva taktiež nové výzvy a hrozby, ktorým bude v najbližšej dobe musieť čeliť. V závere zdôrazňuje potrebu reformy, ktorá by mohla viesť k zvýrazneniu jej postavenia na medzinárodnej scéne. Približuje pritom najmä dve medzi odborníkmi najdiskutovanejšie a popisuje problémy spojené so snahou o presadenie každej z nich.

Kľúčové slová: relevancia OSN, peacekeeping, rozvojová pomoc, ľudské práva, globálne výzvy a hrozby, reforma

ABSTRACT

SVOBODOVÁ, Mária: *The relevance of the UN in current international relations* – University of Economics in Bratislava. Faculty of international relations; Department of International political relations. – Ing. Margita Hulmanová – Bratislava: FMV EU, 2011, 67 p.

The aim of this thesis is analysis of the relevance of the United Nations Organization in the current international and merits of U.N. origin in the past and compares the size of success and weight of relations. The thesis deals with the scope, importance and authority of the largest international intergovernmental organization. It is divided into three chapters and contains two charts. It characterizes the circumstances failures U.N. recorded in a new phase of its operation since the end of the Cold War. In greater detail are discussed three areas of international relations- international peace and security, development aid and human rights. It also outlines new challenges and threats U.N. will have to face in the nearest future. In conclusion the need for reform is emphasized which could lead to highlighting of its position on the international scene. Particularly, it deals with two most discussed among experts and describes the problems associated with trying to push each of them.

Key words: the relevance of the UN, peacekeeping, development aid, human rights, global challenges and threats, reform

Obsah

Úvod.....	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky	11
1.1 Zrod mierových snáh	11
1.1.1 Spoločenstvo národov	11
1.1.2 Politický kontext vzniku OSN.....	14
1.2 Vymedzenie postavenia OSN podľa Charty	16
1.3 Súčasnú postavenie OSN.....	21
2 Cieľ a metodika práce.....	24
3 Výsledky práce diskusia	25
3.1 Medzinárodný mier a bezpečnosť.....	25
3.1.1 Teória kolektívnej bezpečnosti OSN	25
3.1.2 Kríza deväťdesiatych rokov	27
3.1.3 Analýza súčasných mierových misí.....	34
3.2 Rozvojová a humanitárna pomoc	39
3.3 Ľudské práva.....	44
3.4 Budúcnosť OSN.....	49
3.4.1 Výzvy a hrozby súčasnosti	49
3.4.2 Navrhované reformy	55

Záver.....	60
Zoznam použitej literatúry	63

Úvod

Organizácia Spojených národov je najväčšia globálna medzivládna inštitúcia, ktorá vznikla ako reakcia na skazu druhej svetovej vojny s ušľachtilým zámerom - uchrániť budúce pokolenia od ďalšej metly vojny a podporovať spoločný hospodársky a sociálny rozvoj. Jej úlohou je zasadzovať sa za riešenie konfliktov mierovou cestou, napomáhať rastúcej prosperite jej členov a pestovať znášanlivosť a pochopenie medzi národmi. Po príliš veľkých očakávaniach však nasledujú sklamanie, a tak bola aj Organizácia Spojených národov a jej predchodkyňa neraz preťažená pod tlakom veľkých nárokov.

Kríza organizácie nabrala veľké obrátky paradoxne práve v období, keď mnohí čakali jej oživenie a v posledných rokoch stále intenzívnejšie zápasí s rastúcou kritikou. Natíska sa tak otázka, či už predsa len nestratila svoje opodstatnenie a je odsúdená do záhuby. Splnila už svoje poslanie a teraz už nedokáže zohrávať význam? Je pozostatkom doby, ktorá už neexistuje? Je jej pôsobenie v súčasnosti naozaj len jeden veľký omyl za druhým?

Cieľom tejto práce je priniesť celkový obraz o autorite, význame a pôsobení organizácie od obdobia začiatku 90. rokov. Snažíme sa tiež analyzovať stav, v ktorom sa práve nachádza a polemizovať o jej možnom prínose v najbližšej budúcnosti. Pohľad na organizáciu ďalej dopĺňame o postrehy a názory politikov, odborníkov a autorov, ktorí sa tejto problematike venujú. Celá práca je rozdelená do troch základných kapitol.

V prvej kapitole približujeme udalosti jej založenia, ako opätovného pokusu národov sveta o budovanie lepšieho zajtrajška pre všetkých. Považujeme totiž za dôležité pripomenúť si pri analýze súčasného významu organizácie aj okolnosti a pohnútky, za akých vznikla a na čo nadviazala. Charakterizujeme tiež jej princípy, právomoci a postavenie, podľa toho ako boli vymedzené v zakladajúcom dokumente - Charte OSN. Napokon tu uvádzame aj súčasný stav, v ktorom sa organizácia nachádza a zdôvodnenie aktuálnosti a naliehavosti riešenia tejto problematiky.

Metodológia a priblíženie cieľa práce sú obsahom druhej kapitoly. Zmieňujeme sa tu o cieľi, zdrojoch, z ktorých sme pri spracovávaní tejto témy čerpali ako aj o teoretických metódach, ktoré sme využili.

Tretia kapitola prináša pohľad na jej súčasné pôsobenie v období globalizácie ako kvalitatívne novej éry vo vývoji medzinárodných vzťahov. Jej úspechy a neúspechy sledujeme súbežne na troch frontoch: v oblasti mieru a bezpečnosti, rozvojovej pomoci a ľudských práv, ktoré sama organizácia považuje za tri základné piliere, na ktorých stojí. Porovnáваме jej prínos medzinárodnému spoločenstvu so zlyhaniami a zamýšľame sa nad príčinami tohto stavu.

V ďalšej časti poukazujeme na perspektívy do budúcnosti. Zameriavame sa na najvýznamnejšie výzvy a hrozby, ktoré proces globalizácie so sebou prináša a akú úlohu by pri ich čelení mohla zohrať OSN. Zdôrazňujeme však pritom potrebu jej reformy a prispôsobenia sa novým podmienkam politickej reality dneška.

Hoci problematika relevancie OSN nepatrí k najdiskutovanejším témam medzi širokou verejnosťou, v medzinárodnej politike je veľmi dôležitou a aktuálnou témou, nakoľko sa jedná o organizáciu zastrešujúcu celé spektrum medzinárodných vzťahov na globálnej úrovni.

1 Súčasný stav riešenej problematiky

1.1 Zrod mierových snáh

Organizácia Spojených národov je globálna medzivládna inštitúcia, zastrešujúca takmer všetky suverénne a zvrchované štáty sveta a konajúca v ich mene. Žiadna iná organizácia na svete nedisponuje takou mierou univerzality a legitimacy ako práve ona. Pre lepšie pochopenie jej postavenia a relevancie v súčasných medzinárodných vzťahoch je vhodné si najprv analyzovať historické opodstatnenie a pôvodné poslanie OSN.

Podnetom pre širokú medzinárodnú spoluprácu, ktorá dovtedy nemala a stále nemá obdobu, sa stali následky 2 najväčších a najničivejších vojen v histórii ľudstva. Situácia si vyžadovala nielen vzájomnú kooperáciu krajín, ktorá by opakovaniu podobného scenára mala zabrániť, ale aj priame ukotvenie zásad, ktorých porušenie by znamenalo medzinárodnoprávnu zodpovednosť a inštitúcie, ktorá by ju vyvodzovala.

1.1.1 Spoločenstvo národov

Myšlienka vytvorenia takejto organizácie na zachovanie a ochranu mieru dostala prvú konkrétnu podobu už po prvej svetovej vojne. Na základe výsledkov Parížskej mierovej konferencie bola 28. júna 1919 podpísaná Versaillská mierová zmluva, ktorej súčasťou bola zakladajúca listina, pakt organizácie Spoločnosť národov (angl. League of Nations).¹ Iniciátormi boli víťazné štáty Dohody a ich spojenci. Pôvodnými členmi z roku 1919 bolo 26 štátov, ďalej štyri britské domíniá a Britská India (v rámci Commonwealthu). Svoju činnosť začala v roku 1920. Za sídlo spoločenstva bola zvolená švajčiarska Ženeva a medzinárodný zmierovací súd bol ustanovený v holandskom Haagu.

¹ Conventant: zákon č. 507/1921)

Ťažiskom jej činnosti bola predovšetkým bezpečnostná oblasť. Úlohou organizácie bola povojnová demilitarizácia, udržanie svetového mieru a prevencia pred ďalšími vojnovými konfliktami prostredníctvom systému kolektívnej bezpečnosti, ku ktorému sa podpísaním Paktu Spoločenstva národov členské štáty zaviazali. Postupne sa však ukázalo, že tento ušľachtilý plán má svoje trhliny a že systém fungovania spoločnosti v skutočnosti nebol príliš funkčný.

V prvom rade spôsob hlasovania v jej hlavných orgánoch – Rade a Zhromaždení zamedzoval, aby mohla dôrazne presadzovať svoje mierotvorné ciele. Zásada jednomyselnosti, ktorá mala odzrkadľovať spravodlivosť a rovnoprávnosť, tak bola v konečnom dôsledku prekážkou, umožňujúcou zmariť prijatie každého dôležitého uznesenia. Veľmoci sa v praxi odmietali podriadiť právu národov na sebaurčenie a organizáciu vnímali skôr ako ďalší nástroj v presadzovaní svojej politiky. Menším štátom tak v konečnom dôsledku chýbal významnejší vplyv na fungovanie organizácie.

Výsledkom tejto situácie bolo, že v prípade vážnejších kríz sa Spoločnosť riešeniu otázky radšej vyhla, ako to bolo v prípade japonskej agresie v Číne v 1931-1932, alebo svojím postojom ublížila slabšiemu či dokonca samotnej obeti, príkladom čoho je talianska okupácia Etiópie, francúzska okupácia Porúria a časti Talianska či rôzne aktivity nacistického Nemecka (anšlus Rakúska, rozbitie Československa).²

Za hlavnú príčinu neúspechu Spojených národov pri tvorbe mieru môžeme označiť to, že nezakazovala vojnu ako prostriedok zahraničnej politiky štátu. Vo svojom základnom dokumente len stanovovala, že každý štát by sa mal snažiť vyriešiť konflikty mierovou cestou a využiť na to všetky dostupné prostriedky. V prípade, že napriek snahám nedošlo k dohode, bola takáto vojna po uplynutí dodatočnej trojmesačnej lehoty

² ŠALKO, J. Organizácia Spojených národov v procese globalizácie – Reformy OSN: diplomová práca. 2006. s. 9

považovaná za spravodlivú a legálnu.³ Celé svoje mierotvorné úsilie teda organizácia prakticky vymedzovala len na odd'ovanie prípadného vojnového konfliktu. K istému posunu v systéme kolektívneho donútenia došlo podpísaním Briand-Kellogovho paktu, zakazujúceho vojnu ako prostriedok riešenia medzinárodných sporov úplne, s výnimkou obrannej vojny. No bez autoritatívnej medzinárodnej organizácie, ktorá by disponovala účinným vojenským donucovacím mechanizmom, bol, čeliac stupňujúcej agresii, v podstate nevynútiteľný.

Neúspechom, vyplývajúcim z uvedenej skutočnosti, boli aj snahy o kontrolu odzbrojovania, ktoré stroskotali na anglicko – francúzskych sporoch. Prakticky dochádzalo medzi krajinami práve naopak k stále intenzívnejšiemu zbrojeniu.

Inštitúcia ako aj celý koncept kolektívnej bezpečnosti tak postupne zápasili s narastajúcou nedôverou. Výrazným spôsobom ju naštrbil aj fakt, že Spojené štáty, hoci boli jedným z hlavných iniciátorov vzniku organizácie, sa nikdy nestali jej členmi. Kongres USA totiž Pakt neschválil a ten teda nemohol byť ani ratifikovaný. Spoločenstvo napokon plnilo už len akúsi formálnu funkciu a v rokoch 1939-1945 stratilo význam úplne. Svoje pôsobenie však oficiálne skončilo až v roku 1946, keď uvoľnilo priestor pre novú iniciatívu.

Napriek mnohým neúspechom a konečnému zlyhaniu, znamenala existencia Spoločenstva národov prevrat a veľký posun vo formovaní medzinárodných vzťahov a budovaní svetového mieru. Bola prvou inštitúciou multilaterálneho charakteru a hlavne prvou, ktorá mala snahu presadzovať mier na báze kolektívnej bezpečnosti, nielen formou regionálnych dohôd a garancií. Svojim charakterom, voľbou cieľov a štruktúrou ju teda môžeme považovať za predchodkyňu súčasnej OSN.

³ MATHESON, M.J. *Council unbound: the growth of UN decision making on conflict and postconflict issues after the Cold War*. 2006. s.14-15

1.1.2 Politický kontext vzniku OSN

Počiatky samotnej OSN môžeme datovať už do obdobia druhej svetovej vojny. Jej zrod bol postupne pripravovaný spojeneckými mocnosťami na niekoľkých medzinárodných konferenciách. Prvé ucelené predstavy o vytvorení novej univerzálnej, no najmä autoritatívnejšej a akcieschopnejšej medzinárodnej organizácie sa začali formovať na stretnutí prezidenta USA F. D. Roosevelta s premiérom Veľkej Británie W. Churchillom na palube krížnika „Princ z Walesu“, kde bola 14.8.1941 podpísaná Atlantická charta.⁴ Obsahovala zásady o urýchlení ukončenia vojny a o budovaní nového spravodlivejšieho svetového poriadku po vojne. „Jej základom bola doktrína „Štyroch slobôd“, ktorá zaručovala:

- *plnú slobodu každého národa v určovaní vlastnej formy vlády,*
- *slobodný teritoriálne zmeny iba na základe samo určovacieho práva,*
- *a rovnaký prístup ku všetkým surovinám zeme a*
- *trvalý pokoj, ktorý všetkým zaistí život bez strachu a núdze.*⁵

Hoci sa v tejto dohode podpísanej „*kdesi na mori*“ úmysel opätovného vytvorenia organizácie kolektívnej bezpečnosti ešte nezmieňuje, jej princípy sa jasne pretransformovali do zakladajúceho dokumentu OSN.

Pomenovanie „Spojené národy“, navrhnuté americkým prezidentom F. D. Rooseveltom, bolo prvýkrát oficiálne použité v Deklarácii Spojených národov, podpísanej 1.1.1942. Týmto aktom vyjadrili aj zvyšní predstavitelia spojeneckých krajín podporu Atlantickkej Charte.

⁴ GRINC, J. *Právo pro politology*. 2010. s. 100

⁵ LYSÁK, L. – GREŠŠ, M. *Medzinárodné organizácie*. 2005. s. 7

Myšlienka znovuvytvorenia medzinárodnej organizácie na zachovanie mieru a bezpečnosti sa po prvýkrát jasne uvádza až v Deklarácií o všeobecnej bezpečnosti, výslednom dokumente moskovskej konferencie ministrov zahraničných vecí USA, Veľkej Británie a ZSSR z októbra 1943. Táto ambícia bola neskôr dodatočne potvrdená aj vtedajšími troma najsilnejšími lídrami – Rooseveltom, Stalinom a Churchillom na konferenciách v Teheráne a Jalte.

Cieľom ďalšej konferencie ministrov zahraničných vecí štyroch veľmocí v Dumberton Oaks vo Washingtone D.C. v auguste až októbri 1944 bolo vypracovanie konkrétnejšieho návrhu podoby budúcej medzinárodnej organizácie. Tu sa s definitívnou platnosťou stanovil jej názov - Organizácia spojených národov a dohodli sa ciele, štruktúra a spôsob jej fungovania. Výsledná podoba návrhu budúcej organizácie a definitívny dátum konania konferencie Spojených národov vrátane zoznamu jej účastníkov boli schválené na konferencii v Jalte vo februári 1945.

25. apríla 1945 sa začala v San Franciscu konferencia Spojených národov, ktorej úlohou bolo na základe návrhov z Dumberton Oaks a Jalty pripraviť Chartu budúcej Organizácie spojených národov. Po dvoch mesiacoch rokovaní, 25. júna 1945 na záverečnom zasadnutí všetci účastníci jednomyselne schválili text Charty Organizácie spojených národov. Organizácia ako samostatný subjekt medzinárodného práva vznikla až 24. októbra 1945, keď boli podľa podmienok stanovených v článku 110 (ods. 3) odovzdané ratifikačné listiny piatich stálych členov Bezpečnostnej rady- USA, Veľkej Británie, Francúzska, ZSSR a Čínskej republiky a väčšiny ostatných signatárskych štátov. Tento deň sa odvtedy každoročne pripomína ako Deň Organizácie spojených národov. Svoju činnosť začala v januári 1946, na prvom zasadnutí Valného zhromaždenia OSN v Londýne.⁶

⁶ MRÁZ, S. *Medzinárodné právo verejné*. 2009. s. 142

1.2 Vymedzenie postavenia OSN podľa Charty

Postavenie novovytvorenej organizácie bolo presne stanovené v jej zakladajúcom dokumente, Charte Organizácie spojných národov, ktorá je zároveň jej základným, najvýznamnejším a najdôležitejším dokumentom. V rozsahu 111 článkov rozdelených do 19. kapitoly uvádza základné ciele organizácie, ustanovuje práva a povinnosti členských štátov a stanovuje orgány a postupy jej fungovania. Ako medzinárodná zmluva kodifikuje aj základné princípy medzinárodných vzťahov - od suverenity a rovnosti medzi štátmi až po zákaz použitia sily pri riešení medzinárodných sporov.⁷

Preambula formou všeobecného vyhlásenia zdôvodňuje príčiny založenia takejto medzinárodnej organizácie a vyjadruje ideály zakladajúcich štátov vo vytvorení lepšieho a spravodlivejšieho sveta pre všetkých. V stanovených cieľoch, ako sú uvedené v prvej kapitole Charty, nadväzuje OSN na svoju predchodkyňu, no dopĺňa ich o nové rozmery spolupráce v ďalších oblastiach. Článok 1 ich konkretizuje takto:

- „udržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť a za tým účelom konať účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo a odstránilo ohrozenie mieru a boli potlačené útočné činy alebo iné porušenia mieru a aby sa pokojnými prostriedkami a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva dosiahla náprava alebo riešenie medzinárodných sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru;
- rozvíjať medzi národmi priateľské vzťahy založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov, a robiť iné vhodné opatrenia na posilnenie svetového mieru;
- uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov rázu hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho alebo humanitného a podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným

⁷ Podľa článku 2 Charty OSN

slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva; byť strediskom, ktoré by uvádzalo do súladu úsilia národov o dosiahnutie týchto spoločných cieľov.“⁸

Zastrešenie týchto spoločných snáh „ľudského pokolenia“ stavia OSN medzi popredné subjekty na poli medzinárodných vzťahov a práva. Na ich dosiahnutie jej charta prisudzuje najvyššiu autoritu a rôzne práva. Závazky podľa Charty sú obligatórne pre všetky členské krajiny, ba dokonca majú prednosť pred záväzkami z iných medzinárodných zmlúv.

Poctivé plnenie záväzkov z Charty je jednou zo 7 hlavných zásad, ktorými sa má OSN a jej členovia riadiť pri usilovaní sa o dosiahnutie týchto cieľov. Zmieňuje sa o nich článok 2 Charty a okrem už uvedenej zásady vymedzuje aj nasledovné:

- zásadu zvrchovanej rovnosti,
- mierového urovnania sporu medzi členskými štátmi
- vystríhania sa hrozby silou alebo použitia sily proti inému štátu,
- povinnej účasti na akciách OSN
- a záruku, že štáty, ktoré nie sú členmi OSN, budú konať podľa týchto zásad, ak to bude nutné na udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.⁹

Tieto zásady jej dávajú právomoc do určitej miery upravovať vzťahy medzi členskými (príp. aj ostatnými) štátmi a určovať ich povinnosti, ktoré musia rešpektovať a ktorými sa musia voči nej riadiť. Na druhej strane však obmedzuje svoj vplyv, ktorému

⁸ OSN. *Charta OSN a Statut MSD*. [cit.2011-10-01]. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

⁹ Podľa kapitoly I Charty OSN

stanovuje jasné hranice vo forme nezasahovania Organizácie do záležitostí, ktoré patria v podstate do vnútornej právomoci ktoréhokoľvek štátu.

Pri analýze postavenia OSN ako jej to prisudzuje Charta, je dôležité neopomenúť kapitoly III. - XV., tvoriace jadro dokumentu. Opisujú hlavné orgány Spojených národov, ich právomoci a náležitosti súvisiace s poľom ich pôsobnosti. Článok 7 medzi ne zaraďuje Valné zhromaždenie, Bezpečnostnú radu, Hospodársku a sociálnu radu, Poručenskú radu, Medzinárodný súdny dvor a Sekretariát. Charta ich oprávňuje svojimi rozhodnutiami zasahovať do vývoja_medzinárodných vzťahov. Obzvlášť dôležité postavenie v tejto súvislosti zastáva Valné zhromaždenie, vrcholný orgán OSN, a tiež Bezpečnostná rada.

VZ je podľa ustanovení charty zodpovedné za tvorbu politiky a určovanie hlavných aktivít z dlhodobého, ale aj krátkodobého hľadiska. Jeho právomoc je pomerne široká, no schopnosť zasiahnuť obmedzená. V podstate je oprávnená rokovať o všetkých otázkach alebo záležitostiach, ktoré patria do právomoci Charty alebo sa týkajú právomocí a funkcií iných orgánov OSN, okrem prípadov, ktoré prerokúva BR OSN. Zaoberá sa tak napr. otázkami týkajúcimi sa udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti, kontroly ozbrojenia a odzbrojenia, rozvoja medzinárodnej hospodárskej, sociálnej a kultúrnej spolupráce a zabezpečovania technickej pomoci rozvojovým štátom. Do jej kompetencií spadá aj problematika ochrany ľudských práv a slobôd či rozvoj a kodifikácia medzinárodného práva. Ak však dôjde k situácií alebo sporu, ktorý by si mohol vyžadovať neozbrojenú alebo ozbrojenú akciu, je povinná túto záležitosť postúpiť BR OSN. Ku všetkým týmto záležitostiam prijíma VZ odporúčania, tzv. rezolúcie, ktoré však nie sú pre jej členov právne záväzné. Predstavujú teda len názor svetovej verejnosti na hlavné medzinárodné problémy. V posledných rokoch sa prijímajú konsenzom, čím sa snaží docieľiť zvýšenie ich politickej a morálnej autority.

Rozhodnutia BR sú, práve naopak, pre všetkých členov záväzné, z čoho vyplýva aj jej kľúčové postavenie v štruktúrach OSN. Charta rade zveruje primárnu zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti v súlade so zásadami a cieľmi OSN. Vzhľadom k tomu zasadá kedykoľvek je ohrozený mier, resp. vykonáva svoje funkcie nepretržite. Napriek jej rozhodujúcemu postaveniu, rozloženie síl v nej nie je rovnoprávne. Skladá sa z 15 členov, z toho je 5 stálych – Čína, Francúzsko, Ruská federácia(v roku

1991 nahradila bývalý ZSSR), Veľká Británia a USA a 10 nestálych, volených VZ na dvojročné funkčné obdobie. Prednostné postavenie spomínaných 5 veľmocí ešte umocňujú podmienky hlasovania, najmä čo sa týka dôležitých otázok, ktoré týmto piatim umožňujú uplatnenie tzv. práva veta, nazývaného aj „právo jednomyselnosti veľmocí“.

Vedúcim mocnostiam sa ho podarilo ukotviť do charty napriek nesúhlasným stanoviskám ostatných zakladajúcich štátov. Jeho opodstatnenosť zdôvodňovali svojím postavením a vplyvom na svetové dianie, ktoré im prisudzuje primárnu zodpovednosť za ochranu mieru.

Bezpečnostná rada sa má podieľať na pokojnom riešení sporov. Môže na podnet ktoréhokoľvek štátu alebo aj bez neho konať vyšetrowanie o spore i o situácií, ktorá by k nemu mohla viesť, aby určila, či nepredstavujú hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Môže taktiež odporúčať vhodné prostriedky k ich skorému vyriešeniu.

V prípade ohrozenia, porušenia mieru alebo iných útočných činoch rozhoduje o donucovacích akciách smerujúcich k obnoveniu pokojného stavu. Mier môže byť pritom ohrozený aj vnútroštátnym vývojom (napr. povstaním), nemusí ísť teda výlučne o medzištátne konflikty. Prvým stupňom nátlaku sú opatrenia nezahŕňajúce použitie sily.¹⁰ Realizujú sa väčšinou vo forme prerušenia hospodárskych a diplomatických stykov, dopravy a komunikácií. Ak však Rada usúdi, že sa opatrenia ukázali nedostatočnými, môže podniknúť donucovacie akcie ozbrojenými silami – leteckými, námornými a pozemnými, vrátane blokády.¹¹ Krajným prípadom je teda prípadné zneškodnenie agresora a uplatnenie zodpovednosti za vedenie útočnej vojny.

Členovia OSN sa už v zásadách zaväzujú poskytnúť BR na jej výzvu a podľa zvláštnej dohody svoje ozbrojené sily, nutnú pomoc a služby. V praxi sú však donucovacie akcie na základe rozhodnutia Rady organizované skôr samotnými štátmi. Pri týchto

¹⁰ Podľa článku 41 Charty OSN

¹¹ Podľa článku 42 Charty OSN

akciách je možná aj súčinnosť s regionálnymi dohodami pre udržanie mieru a bezpečnosti.¹²

¹² Podľa kapitoly VIII Charty OSN

1.3 Súčasn  postavenie OSN

Veľk  ideály, ktor  sa do novovzniknutej organizácie vkladali, boli čoskoro schladen  tvrdou realitou. Síce môžeme s uspokojením povedať, že od 1945 už k d' lšej svetovej vojne nedošlo, nebolo však ani dňa, ktor  by celý svet prežil v mieri. Napriek snahám rôznych jej agentúr a pridružených organizácií, existuje stále vyše miliarda ľudí, ktor  pre ivaj  z menej než jedného dolára denne. Existujú stále krajiny, v ktorých priemern  dĺžka života sotva prekračuje tridsať rokov. Krajiny, v ktorých je porušovanie ľudských práv súčasťou bežného poriadku.

V kontexte týchto faktov vyvstáva otázka, či po 65 rokoch svojho pôsobenia už nie je OSN len akýmsi prežitkom minulej doby. Jej postavenie pri riešení globálnych kríz sa za posledn  roky v porovnan  s ostatnými hráčmi na medzinárodnej politickej scéne viditeľne zredukovalo. Aj nedávne udalosti ako svetov  hospodárska a finan n  kríza, k rejsk  nukleárna kríza, mierov  debaty na Strednom Východe, či kríza v Demokratickej republike Kongo signalizujú, že miesto vedúcej pozície skôr len bojuje o udržanie na medzinárodnom poli.

Bruce Jones, riaditeľ Centra medzinárodnej spolup rce na Newyorskej Univerzite, v tejto súvislosti zhodnotil: „Dni, keď U.S. a Európania dokázali poza ivať všetky trhliny na pôde Spojených národov sú pre . Zatiaľ sme však nezaznamenali vznik inej novej platformy pre akciu, ani žiadne akcieschopn  konzorcium v rámci OSN. “ Ďalej dodal, že rastúce sebavedomie novo sa rozvíjajúcich veľmocí, obzvl  t' Číny, ešte viac komplikuj  možnost' dosiahnutia medzinárodného kompromisu.¹³ Ukazuje sa totiž, že progresívne riešenie nových výziev v medzinárodnej politike sa pres va viac-menej na úroveň tzv.

¹³ LYNCH, C. U.N. struggles to prove its relevance. In *Washington Post*. [cit. 2011-03-04].
Dostupné na internete: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/19/AR2010091904173.html>>.

mini-laterálnej spolupráce, teda vytváraním malých koalícií veľkých krajín, a to či už na pôde OSN alebo mimo nej.¹⁴

Toto je len jeden z mnohých hlasov kritikov, argumentujúcich zastaranosťou a zlou vybavenosťou organizácie, ktorá by mala spravovať bezpečnostné a humanitárne potreby čoraz zložitejšieho sveta. Jedným z hlavných podnetov momentálne rozprúďujúcim diskusie o relevancii OSN v 21. storočí je hospodárska recesia. Politická vôľa bohatých krajín OSN naďalej finančne podporovať výrazne oslabla.¹⁵ Vo všeobecnej tendencii krátenia nepotrebných výdavkov, každý štát prehodnocuje potrebu všetkých vynaložených prostriedkov, čo pre OSN nezadržateľne znamená zvyšujúci sa tlak na efektivitu jej fungovania. Nároky na pozitívne výsledky sa zvyšujú. Na to však bola reputácia tejto organizácie za posledné roky až príliš často otrasená nejedným škandalom či pochybením.

Prvá vlna kritiky sa vzniesla už v druhej polovici 90tych rokov po fatálnych neúspechoch mierových misií v Somálsku, Bosne a Rwande. Pochybnosti o jej schopnosti naplniť svoje poslanie zintenzívnili po tom, ako na povrch vyplávali škandály s korupciou, nehanebným plytvaním, či sexuálnym zneužívaním mierovými jednotkami. OSN musela stále viac zápasiť s rastúcou kritikou. V období, keď sa očakávalo akési jej znovuzrodenie, sa práve naopak rútila do krízy identity. V 2001 dokonca priamo na pôde OSN zaznelo to, o čom sa už medzi svetovou verejnosťou dlho polemizovalo, otázka, či je ešte OSN vôbec v tejto dobe relevantná, adresovaná VZ americkým prezidentom Georgom Bushom. Aj po sérii snáh o jej reformu ju kritici stále považujú za zastaralú a tvrdia, že slúži svetu, ktorý už neexistuje. Na druhej strane hlasy jej zástancov argumentujú potrebou existencie určitej svetovej platformy pre otvorenú a rovnú diskusiu a koordináciu globálnej politiky, pripomínajúc/ akcentujúc úspechy, ktoré OSN doteraz zaznamenala.

¹⁴ PATRICK, S. M. Crisis of relevance at the UN. In *Council on foreign relations*. [cit. 2011-03-05]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/un/crisis-relevance-un/p22968> >.

¹⁵ HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition*. 2009

Aby sme si teda dokázali zodpovedať túto otázku, špecifickejšie preskúmame jej pôsobenie najmä v 3 kritických oblastiach medzinárodných vzťahov – medzinárodný mier a bezpečnosť, udržateľný rozvoj a humanitárna pomoc a v oblasti ľudských práv. Tieto sú zároveň považované za tri základné piliere, na ktorých stojí OSN.

2 Cieľ a metodika práce

Cieľom našej práce je priblížiť pôsobenie Organizácie spojených národov v súčasných medzinárodných vzťahoch, v období globalizácie, a prostredníctvom porovnania úspechov a zlyhaní, ktoré v tejto novej ére svojho pôsobenia OSN zaznamenala, zhodnotiť význam a opodstatnenosť jej existencie. Taktiež sa snažíme polemizovať o jej možnej potrebe do budúcnosti pri prekonávaní najväčších hrozieb, ktoré so sebou globalizácia prináša.

Pri práci sme vychádzali z originálnych dokumentov, ako napr. Charta OSN, ako aj z diel popredných slovenských a zahraničných odborníkov v oblasti medzinárodných vzťahov. Aby sme získali aktuálnejší pohľad na vývoj danej problematiky, čerpali sme tiež z rôznych odborných publikácií, časopiseckých a spravodajských zdrojov.

Z hľadiska metodológie v práci použijeme metódu abstrakcie, vzhľadom k obrovskému rozsahu danej problematiky. Význam organizácie v súčasnosti skúmame využitím metódy systémovej analýzy, rozčlenením témy do troch osobitných okruhov, čo nám umožnilo lepšie skúmanie tejto komplexnej problematiky. Špeciálnu pozornosť venujeme pri tom najmä bezpečnostnej oblasti pôsobnosti OSN a abstrahujeme od mnohých iných detailov jej práce. V rámci analýzy jej pôsobenia v blízkej budúcnosti sme sa zamerali na najvýznamnejšie hrozby, pred ktorými organizácia stojí a skúmali sme jej možný pozitívny dopad pri ich prekonávaní. jednotlivých návrhov na reformu. Tiež analyzujeme jednotlivé návrhy na reformu a problémy spojené s ich implementáciou do praxe.

Metódu konkretizácie aplikujeme pri uvádzaní určitých základných hodnôt OSN odvolávaním sa na jednotlivé časti Charty, ako aj poukázaním jej úspechov a zlyhaní na konkrétnych prípadoch z jej pôsobenia.

V úvode práce využívame metódu dedukcie, keď od všeobecného popisu jednotlivých bodov Charty OSN prechádzame k ich realizácii v praxi prostredníctvom vybraných príkladov. Napokon v časti „Výsledky práce a diskusia“ zhŕňame a zovšeobecňujeme poznatky spomínané v predchádzajúcich častiach a metódou indukcie z nich vyvodzujeme všeobecné závery o význame OSN v súčasnosti.

3 Výsledky práce diskusia

3.1 Medzinárodný mier a bezpečnosť

3.1.1 Teória kolektívnej bezpečnosti OSN

Zabezpečovanie svetového mieru je základným, hlavným a neodmysliteľným princípom organizácie. Rozsah a charakter mierových aktivít sa za obdobie jej pôsobenia neustále formoval.¹⁶ V súčasnosti ich kategorizujeme do piatich druhov mierových operácií. Podľa stanovených cieľov a použitých prostriedkov rozlišujeme: prevenciu alebo predchádzanie konfliktu, nastolenie mieru, udržanie či zachovanie mieru, vynútenie mieru a budovanie mieru.

Prevencia konfliktov zahŕňa praktizovanie tzv. soft power – dialóg a otvorené diskusie, ktoré sa konajú medzi členskými štátmi na pôde OSN, či už v rámci zasadaní Valného zhromaždenia a Bezpečnostnej rady alebo formou rôznych iných rokovaní a konferencií. Patria sem však aj včasné upozornenia, zber informácií a analýza faktorov, ktoré by mohli prerásť do konfliktov, či „dobré služby“ Generálneho tajomníka ako sprostredkovateľa medzi znepriatelenými stranami. Nastolenie mieru predstavuje spomínané opatrenia vzťahujúce sa na už prebiehajúce konflikty s cieľom prispieť k ich včasnému riešeniu.

Vynútenie, budovanie a udržanie mieru sú operácie prebiehajúce v teréne, priamo na vojnu postihnutých miestach. Vynútenie mieru zahŕňa všetky donucovacie operácie, vrátane použitia sily. Vyžaduje si výslovnú autorizáciu Bezpečnostnou radou. Zatiaľ čo ono sleduje hlavne bezprostredný cieľ, ktorým je nastolenie bezpečnosti, budovanie mieru

¹⁶ *Nemalý vplyv sa v tejto oblasti pripisuje generálnym tajomníkom, ktorých úlohou je dohliadať na priebeh mierových misií. Svojimi administratívnymi filozofiami ovplyvňovali stanovenie cieľov a prostriedkov pri riešení výziev ohrozujúcich mier.*

znamená posun k dlhodobejšiemu cieľu, ktorým je rozvoj. Zameriava sa na upevňovanie mieru a na posilňovanie pocitu dôvery a porozumenia medzi ľuďmi.

Mierové operácie sa zriedka vyhradzujú len na jeden druh činnosti. Hranice medzi prevenciou konfliktov, nastolením, vynútením, budovaním mieru, či jeho zachovaním sa stali veľmi nejasné. Udržanie alebo zachovanie mieru, tiež známe ako peacekeeping, predstavuje v princípe operácie nasadzované za účelom podpory implementácie mierových dohôd. Často krát však býva konfrontovaný aj s úlohami nastolenia či budovania mieru. Súčasný multidimenzionálny peacekeeping má tieto hlavné poslanie: ochrana obyvateľstva, odzbrojenie, demobilizácia a reintegrácia bývalých vojakov, nastolenie vlády práva, ekonomická obnova a demokratické voľby.

Prínosom stratégie kolektívnej bezpečnosti OSN však nie je len preventívny účinok diplomacie či peacekeepingové misie, ale aj kontrola vojenských zásahov na celosvetovej úrovni a tým aj čiastočná koordinácia použitia sily v konfliktoch. Bezpečnostná rada v dokumente *Bezpečnejší svet: naša spoločná zodpovednosť* z roku 2004 zdôrazňuje práve túto svoju funkciu a odporúča, aby sa na ňu vždy obrátil každý štát pri posudzovaní bezpečnostných hrozieb, ktorým čelí a predložil jej jasné argumenty.¹⁷ Po ich posúdení by potom mohol dostať oprávnenie k vojenskej akcii, ktorá by mohla mať buď preemptívny alebo preventívny charakter. Táto výsada vychádza z predpokladu, že nie je predsa v záujme nijakého štátu, aby sa zavádzali zásady, ktoré by akémukoľvek štátu dávali neobmedzené právo na preemptívnu akciu na základe jeho vlastnej definície bezpečnostnej hrozby. Zovšeobecnenie takejto praxe by totiž mohlo viesť k nebezpečnej anarchii, v rámci ktorej by sa jednostranné používanie sily stalo skôr pravidlom než výnimkou.¹⁸

¹⁷ V rozpore s ním však stoja bezpečnostné stratégie niektorých štátov, ako napr. *Národná bezpečnostná stratégia USA zo septembra 2002, podľa ktorej je možné v záujme sebaobrany uskutočniť akciu, ktorá prejde do útoku, a to aj ak nie je isté kedy a kde by mal nastať. V praxi sa to odzrkadlilo v neautorizovanom zásahu USA do Iraku v 2003.*

¹⁸ EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. 2009. s. 287

3.1.2 Kríza deväťdesiatych rokov

Zakrátko po začatí svojej činnosti musela OSN čeliť novej výzve. Namiesto toľko očakávanej priateľskej spolupráce sa moc polarizovala do dvoch proti sebe stojacich blokov. Obidve veľmoci ako stály členovia Bezpečnostnej rady ochromili jej plnohodnotné fungovanie. „Zájmy ľudstva“ sa stali obeťou ich rivality. Napriek tomu si OSN našla spôsob ako obísť kompromitujúce právne rozhodnutia a nedostatok spolupráce svetových veľmocí. Misie nastoľujúce mier, vyžadujúce si autorizáciu Bezpečnostnou radou, nahradila novou metódou, tzv. peacekeepingom. Prvou takouto misiou bola UNEF, zriadená ako reakcia na Suezskú krízu na základe *Uniting for peace resolution*¹⁹, schválená Valným zhromaždením v 1956.²⁰ No ešte väčším podielom sa o mier v tomto období zaslúžila preventívnu diplomaciou, teda snahou riešiť konflikty ešte pred tým, než nadobudli krízový stav. V pozícii sprostredkovateľa medzi znepriatelenými stranami, najmä predstaviteľmi mocenských protipólov americkým prezidentom Kennedym a ruským prezidentom Chruščovom, sa jej podarilo predísť vážnym konfliktom, ktoré častokrát viseli už na vlásku.

Zánik bipolárnej konfrontácie dal svetovej organizácii nebývalý priestor, aby hrala aktívnu rolu v oblasti globálnej bezpečnosti. Úspech organizácie v Golskej vojne a pozitívny prínos, ktorým prispela k riešeniu niekoľkých dôležitých regionálnych konfliktov sprevádzajúcich koniec studenej vojny, zanechal v mnohých viera v jej budúcnosť ako lídra v otázkach/na poli medzinárodnej bezpečnosti. Tak začiatkom roka 1992, keď egyptský diplomat Boutros Boutros-Ghali striedal de Ceullara na poste generálneho tajomníka, bola atmosféra v OSN nezvykle optimistická.

¹⁹ *Peacekeeping nie je ustanovený Chartou. Operuje na základe 3 hlavných zásad: súhlas zúčastnených strán, nestrannosť a nepoužívanie sily okrem prípadom sebaobrany alebo obrany mandátu.*

Zdroj: Dostupné na internete: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>>

²⁰ KEGLEY, Ch.W. *World politics: trend and transformation*. 2007, s. 530

Diplomatická aktivita sa v jej sídle v New Yorku mnohonásobne zvýšila, ako dôsledok rastúceho významu organizácie. Rovnako vzrástol aj počet konfliktov vyžadujúcich si mierovú asistenciu OSN. Avšak zatiaľ čo sa väčšina úspechov konca 80tych rokov zakladala na riešení medzištátnych konfliktov, nové krízy mali skôr vnútroštátny charakter a OSN sa v tejto oblasti zatiaľ pohybovala na novej pôde.²¹ Vystala dilema, či má Bezpečnostná rada autorizovať tradičnú humanitárnu misiu, zaväzujúcu k nestrannosti alebo sa jedná o boj proti spoločnému nepriateľovi, tak ako to bolo v Iraku. Paul Kennedy považuje túto dilemu za koreň neúspechu mierových misií začiatku deväťdesiatych rokov. Následky na seba nedali dlho čakať. Mierové operácie v Somálsku a Bosne jasne demonštrovali tieto jej nedostatky a obmedzenia.²² Cieľov bolo veľa a méty vysoké.

Rozpad Somálska v 1989 – 1991 viedol k brutálnej občianskej vojne a veľkému hladomoru v tejto periférnej africkej krajine. „CNN syndróm“ zapracoval, a tak obrázky hladujúcich prezentované v médiách dotlačili medzinárodnú politickú špičku k aktivite. Situácia po nasadení UNOSOM sa však nevyvíjala podľa predstáv. Neželané mierové jednotky boli povstalcami neustále ohrozované a napádané. V tejto vyhrotenej situácii autorizovala Bezpečnostná rada Spojené štáty, aby viedli vojenskú záchrannú operáciu a prebrali do svojich rúk úsilie o stabilizáciu Somálska. Tie sa však zaviazali len k dodávkam humanitárnej pomoci, nie k bojom v rozvrátenej krajine. Po obnovení potravinových ciest a vytvorení bezpečného prostredia boli odhodlaní prenechať priestor mierovým jednotkám OSN. Počas nasadenia UNITAF sa za cenu veľkého zabijania podarilo znížiť hladomor, no o vytvorení bezpečného prostredia pre trvalejšiu humanitárnu operáciu nebolo možné hovoriť. Administratíva Spojených štátov operáciu napriek tomu

²¹ RYAN, S. *The United Nations and international politics*. 2000. s. 114.

²² KENNEDY, P. *Parlament der Menschheit*. 2007. s. 120

v 1993 vyhlásila za veľký úspech zachraňujúci stovky tisíce životov a jej jednotky z rozvrátenej krajiny odišli.²³

Na podnet generálneho tajomníka Ghaliho bola v marci 1993 ustanovená nová misia UNOSOM II, ktorá mala dokončiť začaté: zabezpečiť mier, stabilitu, právo a poriadok. Opäť sa však vymkla spod kontroly, keď boli pakistanské mierové jednotky pri rutinnej kontrole muničných skladov napadnuté, pričom 25 vojakov prišlo o život. Bezpečnostná rada okamžite reagovala. Rezolúciou 837 splnomocnila Generálneho tajomníka podniknúť akékoľvek kroky v záujme zadržania, odsúdenia a potrestania zodpovedných. Opäť však zlyhala, tento krát na prílišnej angažovanosti Spojených štátov.

3. októbra podnikli americké jednotky tajnú akciu, s cieľom zadržať hlavných vodcov povstalcov. Veliteľ mierových jednotiek UNOSOM bol o pripravovanej akcii upovedomený len krátko pred jej začiatkom, takže OSN mohla poslať Američanom len malú podporu. Po nečakanom debakli, síce malej, ale potupnej porážke, USA ohlásilo okamžité ukončenie misie a stiahlo zo Somálska všetky svoje jednotky. Vzťahy medzi Spojenými národmi a jej najvplyvnejším členom sa dostali na bod mrazu. „*Americký chlapci nemali už nikdy slúžiť pod komandom OSN.*“²⁴ Krátko na to stiahli svoje jednotky aj ostatné členské krajiny a po tom, čo sa povstalci chopil vlády v krajine, nemala už ani prítomnosť jednotiek UNOSOM dlhé trvanie. Posledný vojaci opustili Mogadišu v marci 1995. Aj roky po spoločnej vojenskej intervencii USA a OSN zostáva krajina týraná násilím a anarchiou.

Podobný scenár sa zopakoval v tom čase aj v Juhoslávii. Po rozpade Sovietskeho zväzu, inšpirovaní dramatickými politickými a teritoriálnymi zmenami v jej bývalých štátoch, odhodlali sa hnutia moslimov, Chorvátov a Srbov siahnuť po zbraniach a pokúsili sa v tejto doteraz Srbmi dominujúcej krajine stanoviť nové hranice na základe etnického

²³ SITKOVSKI, A. *UN peacekeeping: Myth and reality*. 2006. s.103

²⁴ KENNEDY P. *Parlament der Menschheit*. 2007. s. 121

princípu. Tento pokus si doteraz vyžiadal už 8 mierových misií, vrátane neskoršej misie v Kosove.²⁵

Prvá misia, UNPROFOR, bola nasadená v 1992 do Srbmi okupovaných oblastí v novo osamostatnenom Chorvátsku, v ktorých zriadila tzv. bezpečné zóny UNPA. Úlohou UNPROFOR-u bolo zabezpečiť v nich odzbrojenie, ochranu obyvateľstva pred prenasledovaním a diskrimináciou a bezpečný návrat vysídlených osôb domov. Medzitým sa však zhoršila situácia aj v Bosne. Referendum z februára 1992 potvrdilo vôľu osamostatniť sa, no bolo bojkotované zo strany bosnianskych Srbov, ktorí vyhlásili vlastnú Republiku s hlavným mestom v Pale a odmietli potvrdiť legitimitu novej vlády v Sarajeve. V apríli a máji 1992 začali, s aktívnou podporou juhoslovanskej armády, etnické čistky väčšiny nesrbského obyvateľstva, zahŕňajúce také praktiky ako mučenie, vraždenie, zneužívanie, zastráňovanie, diskrimináciu a iné. Občianska vojna zapríčinila masívny humanitárny problém, ktorý otriasol medzinárodným povedomím. Bolo treba konať. Paradoxne, hlavné stanovisko misie UNPROFOR sídlilo v Sarajeve. Mierovým silám však zo začiatku chýbal potrebný mandát, aby mohli zasahovať.²⁶

Srebrenica, jedno z mála miest na východe Bosny - územia patriaceho novej „Srbskej republike“- ktorému sa podarilo vymaniť z pod srbského útlaku, sa zrazu stala centrom tisícok poväčšine moslimských utečencov. Denne tu zomieralo 30-40 ľudí na následky vojenských útokov, hladovania, podchladenia a nedostatku lekárskej starostlivosti. V marci 1993, keď bosnianski Srbi zintenzívnili útoky na moslimské enklávy vo východnej Bosne, miestni Bosniaci sa už viac nedokázali brániť a boli pripravení kapitulovať. UNPROFOR sa snažil sprostredkovať mierovú dohodu výmenou za demilitarizáciu Srebrenice. Srebrenica sa mala stať bezpečnou zónou, zbavenou akýchkoľvek ozbrojených útokov, ak sa miestne obyvateľstvo vzdá všetkých zbraní. Koncepcia bezpečných zón sa uchytila a mestá Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorazde a Bihac

²⁵ KENNEDY P. 2007. *Parlament der Menschheit*. 2007. s. 123

²⁶ RYAN, S. *The United Nations and international politics*. 2000. s. 115

nasledovali jej príklad. Na podporu dôveryhodnosti, Bezpečnostná rada autorizovala použitie leteckých síl NATO ako dodatočnú pomoc pre UNPROFOR. Táto spolupráca sa ukázala byť neskôr veľmi plodná pri obrane napadnutého Gorazdu, ale riskantný mix kombinujúci vyjednávanie a vojenské akcie sa nanešťastie nestal precedensom aj pri obrane ďalších napadnutých bezpečných zón.²⁷

Blokády, nepriateľská paľba a iné prekážky postupne stále viac sťažovali prístup konvojov OSN zásobujúcich humanitárnou pomocou obyvateľstvo, inak úplne odrezané od okolitého sveta. Koncom februára 1995 sa dostal do bezpečnej zóny už len jeden konvoj mesačne, aby nasýtil približne 39 000 ľudí. Hoci bola koncepcia bezpečných zón vytvorená s dobrým úmyslom, v skutočnosti sa tieto miesta stali etnickými getami, administrovanými OSN. Ich bezpečnosť garantovalo len niekoľko stoviek ľahko-vyzbrojených peacekeeperov a stupňujúce sa falošné hrozby leteckých útokov NATO.²⁸

Relatívny vojenský pokoj bol ukončený v júni 1995, keď Srbi vpadli na územie bezpečných zón a postupne si podmanili všetky mestá. Letecký útok, o ktorý sa v priebehu srbskej ofenzívy niekoľkokrát žiadalo, prišiel až keď srbské jednotky obsadili Srebrenicu a zajali nielen obyvateľstvo, ale aj holandské mierové jednotky. Chabý výsledok, zostrelený jeden srbský tank, bol príliš málo a príliš neskoro. Ratko Mladič, veliteľ bosnianskych Srbov, pohrozil popravou mierových jednotiek, ak sa letecké útoky budú ešte opakovať. V podmanených mestách sa začali brutálne zverstvárať a vyhladzovanie obyvateľstva. OSN nebola schopná na deklarovanej bezpečných zónach ochrániť obyvateľstvo a nechala ho na pospas milosti, či skôr nemilosti rozvášnených Srbov.

Počas týchto dvoch najrozsiahlejších mierových misií vypukla ďalšia závažná humanitárna kríza v Rwande, ktorej zoznam obetí pätnásť až dvadsať násobne presahuje masaker na celom Balkáne. Deformované pomery v spoločnosti, ktoré vyústili do

²⁷ SITKOVSKI, A. *UN peacekeeping: Myth and reality*. 2006. s. 139

²⁸ HUMAN RIGHTS WATCH. *The fall of Srebrenica and the failure of UN peacekeeping*. 1995.

občianskej vojny, boli pozostatkom z čias belgického kolonializmu. Menšina Tutsi, uprednostňovaná pred viac ako 85 percentami Hutuov, sa po nečakanej a nepripravovanej nezávislosti v 1961 stala obeťou tvrdého útlaku na ďalšie tri desaťročia. Niekoľko sto tisíc utieklo do susednej Ugandy, odkiaľ viedli partizánske útoky. Tie však v konečnom dôsledku ponúkli kmeňu Hutu len ďalšiu zámienu na diskrimináciu. K tomu sa pridalo zruinované hospodárstvo a obyvateľstvo rastúce rýchlejšie ako kdekoľvek inde na svete. Svetová komunita bola pripravená zasiahnuť. Pod vplyvom dramatických okolností sa však celý projekt zrútil. Mierová misia UNAMIR sa totiž schvaľovala dva dni po neúspešnej americkej razií v Somálsku. Iniciatíva Spojených štátov sa po neúspechu v Somálsku sprevádzanom ostrou domácou kritikou vytratila a zdráhali sa už ponúknuť svoje jednotky na ďalší takýto zásah.²⁹

Medzinárodné jednotky teda prišli do Rwandy začiatkom roka 1994 nedostatočne vyzbrojené, zle zaplatené a navyše len v pozícii pozorovateľa. Napriek ich prítomnosti sa zvýšil počet násilných demonštrácií, blokád, atentátov na politických lídrov a zabíjanie civilistov. Znamenia o pripravovanom prevrate a ešte väčšom krviprelievaní sa postupne znásobovali. Západní diplomati hlásili obavy z úplného vyhladenia kmeňa Tutsi. New York však trval ďalej na neutralite a za každých okolností sa snažil vyhnúť použitiu sily. Bezpečnostná rada sa totiž nedokázala zhodnúť, či OSN v Somálsku zlyhalo, lebo zasiahlo príliš veľa alebo príliš málo.

Smrť rwandského prezidenta Habyarimana o dva dni na to spustila začiatok hutuskej verzie „konečného riešenia“.³⁰ Stodňová vyhladzovacia kampaň kmeňa Hutu viedla k vyvraždeniu 800 000 ľudí - zastrelených, upálených alebo sťatých mačetou. Masaker pokračoval bez akejkoľvek intervencie po celé dva týždne. Hoci niektorí členovia OSN, napr. Belgicko, reagovali promptne a žiadali o posilnenie misie, ako zhodnotil vtedajší generálny tajomník Ghali, BR nemala žalúdok na zásah. Jednotky UNAMIR sa

²⁹ KENNEDY, P. *Parlament der Menschheit*, München. 2007. s. 121

³⁰ SITKOVSKI, A. *UN peacekeeping: Myth and reality*. 2006. s. 120

bez potrebného mandátu len bezmocne prizerali. Tie, ktoré neutiekli, ale zostali, pomáhali už len pri evakuácii vyhostencov. Napriek varovaniam, že za týchto okolností nedokážu pokračovať v misii, BR nielenže rozhodla o ich ďalšom ponechaní, ale Rezolúciou 912 aj o znížení z 2 548 na 270 mužov. Bezpečnosť v Kigali už viac nepatrila do ich kompetencie. Vtedajší prezident Tanzánie, Ali Hassan Mwinye, označil túto rezolúciu za najhoršie rozhodnutie, aké kedy organizácia spravila.

Až v polovici mája autorizovala BR rozšírenie misie na 5 500 mužov a na Rwandu uvalila embargo. Jednotky boli k dispozícii až v strede júla, keď už bolo po väčšine masakrov. Keďže nikto z členov nechcel prispieť svojimi jednotkami do tohto počtu, OSN vďačne privítala nezávislú vojenskú iniciatívu Francúzska. Tá však v konečnom dôsledku nezabránila civilistom a vojenským extrémistickým lídrom kmeňa Hutu utiecť do Zairu a obnoviť mocenskú základňu medzi stovkami tisícov utečencov zhromaždených v kempoch, čo prispelo k destabilizácii a občianskej vojne, ktorá vypukla už o niekoľko rokov na to. Koncom roku 1995, keď bol opäť pri moci kmeň Tutsi a tvrdil, že vybuduje legitímnu vládu, bola misia UNAMIR II z Rwandy stihnutá.³¹

Uvedené tragédie sa považujú za najtemnejšie udalosti histórie Spojených národov. Aj po prechode do nového milénia, ich tieň stále visí nad organizáciou.³² Misie v Somálsku, Bosne a Rwande odhalili prázdnu rétoriku medzinárodného spoločenstva a podlomili vieru v jej schopnosť ďalej naplňovať poslanie, na ktoré bola predurčená. Napriek snahám o inovatívne koncepty, najmä Boutros-Gahliho Agendy pre mier, vyústila kríza do stavu, v ktorom sa úloha zabezpečovania mieru presunula na plecia regionálnych aliancií a národných zoskupení. Táto tendencia sa neskôr prejavila počas vojny v Kosove a obzvlášť sa zviditeľnila pri vojne Spojených štátov proti teroru.

³¹ SITKOVSKI, A. *UN peacekeeping: Myth and reality*. 2006. s. 124

³² KENNEDY, P. *Parlament der Menschheit*, München. 2007. s. 121

Spomínané zlyhania poukázali na celé spektrum závažných nedostatkov a na neodkladnú nevyhnutnosť reforiem. Či boli aj dostatočným ponaučením? S istotou môžeme povedať, že určité kroky smerom k náprave boli zrealizované, no súčasné mierové operácie stále dokazujú, že v tomto smere ešte existujú veľké rezervy.

3.1.3 *Analýza súčasných mierových misií*

Množstvo zástancov OSN tvrdí, že by nemala byť celá organizácia zatracovaná za rozhodnutia, ktoré je v podstate oprávnená robiť len Bezpečnostná rada.³³ Tá už v histórii OSN veľakrát dokázala, že nebola schopná promptne a adekvátne reagovať a nedokonalosťou a oneskorenosťou rezolúcií, pričom niektoré ani neboli naplnené, nezabránila napriek jasnej hrozbe blížiacich sa katastrof. Príčiny sú rôzne. Na jednej strane sa pri rozhodovaní zohľadňujú vlastné záujmy a zámery najmä stálych členov Bezpečnostnej rady, čo už neraz zabrzdiло jej akcieschopnosť. Pri tom treba podotknúť, že jej nekompetentnosť je v tomto smere ešte viac umocnená faktom, že charakter jej zloženia a spôsob rozdelenia rozhodovacích právomocí, jednak nepredstavuje rovnomerné geografické zastúpenie a už ani dávno nezodpovedá rozloženiu mocenského vplyvu vo svete, najmä v súvislosti s nástupom nových veľmocí v ekonomickej sfére ako Čína, India, Japonsko, Ázijské tigry, či zjednotená Európa, indikujúcich vytvorenie novej multipolárnej rovnováhy.

Ďalším faktorom limitujúcim schopnosť OSN súžiť ako aktívny mierotvorca je jej snaha a povinnosť byť citlivá v otázkach týkajúcich sa národnej suverenity. Všetmožno sa tak pokúša vyhýbať situáciám, v ktorých by sa musela rozhodovať medzi lojalitou k určitému štátu, príp. štátom a zodpovednosťou k /povinnosťou voči svetovej komunite. Tu sa totiž pohybuje na veľmi tenkom ľade. Ako svojho času zhrnul Kofi Annan, bývalý generálny tajomník, v OSN, aspoň teda vo Valnom zhromaždení, majú všetky zastúpené režimy, či demokratické alebo despoticke, rovnaký hlas. Preto si musí dávať organizácia

³³ KENNEDY P. 2007. *Parlament der Menschheit*, München. 2007. s. 129

pozor, aby neurazila nijaký jej členský štát. Nepracuje tak akoby pre ľudí sveta, ale pre 192 vlád.³⁴

Členovia sa teda často nedokážu stotožniť s autorizovaním akcií v situáciách, ktoré prevažne spadajú do vnútorných záležitostí štátov. Pozorovacie alebo peacekeepingové misie, navyše s nedostatočným mandátom a v nedostatočnom rozsahu, však v týchto prípadoch väčšinou neprinášajú žiadne riešenie. Problém je v tom, že západné štandardy, v ktorých by malo mierové vyjednávanie pohnúť vojenských diktátorov a rebelov k odzbrojeniu alebo k integrovaniu sa do národnej armády ústiacej do slobodných a spravodlivých volieb, ignorujú ich sklon k bojom za akúkoľvek cenu, a tak sa len veľmi ťažko dajú na riešenie takýchto konfliktov aplikovať. Mierové jednotky sú tak posielané na miesta, kde už vlastne nie je mier, ktorý by mohli udržiavať.³⁵ Zostáva sa im bezmocne prizerať alebo „upratať neporiadok“. Príkladom žiaľ už nie sú len neúspechy 90. rokov, ale genocídy sa prehliadali aj v súčasnosti v Sudáne a Kongu. Opakovaný prísľub svetovej komunity „už nikdy“ tak skôr vyznieva ako „znova a znova“. Ba čo viac vyúsťuje do situácií, v ktorých sa neraz samotné mierové jednotky stávajú obeťou alebo zajatcami. (napr. v Sierra Leone v roku 2000). Hlavnou výzvou v tomto smere je teda nájsť všeobecne prijateľné kritériá pre vojenské zásahy.

Inými slovami, slabosti OSN sú odrazom slabostí svetového systému ako celku, pozostávajúceho zo suverénnych štátov hodnotiacich jej politiku prihliadajúc príliš na národné záujmy než na medzinárodné blaho. Odhliadnuc od toho, že členské štáty sa v podstate nikdy nedokázali dohodnúť na vytvorení nezávislých jednotiek OSN s dostatočnou vojenskou silou a politickou nestrannosťou, predstavujúcich efektívny

³⁴ BOOT M. Recenzia knihy: [SHAWCROSS, W. *Paving the Road to Hell: The Failure of U.N. Peacekeeping*. 2000.]. In *Foreign affairs* [online]. 2000. [Cit. 2011-03-15]. Dostupné na internete: <http://www.foreignaffairs.com/articles/55875/max-boot/paving-the-road-to-hell-the-failure-of-u-n-peacekeeping> .

³⁵ BARASH D.P., WEBEL, Ch. P. *Peace and conflict studies*. 2009. s. 294-295

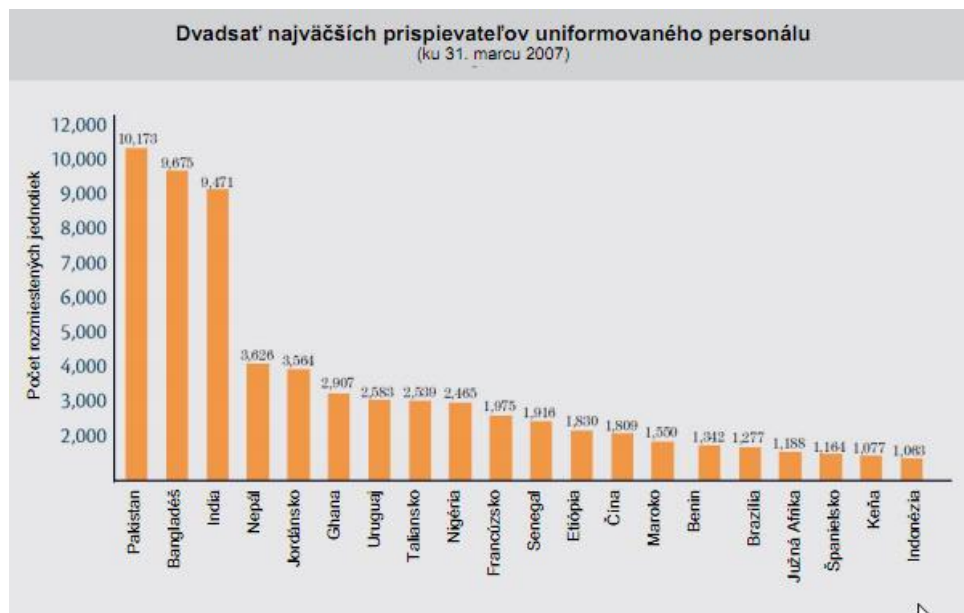
nástroj pri presadzovaní mieru, systém akým organizujú mierové misie má závažné štrbiny.³⁶

Nevyváženosť v angažovanosti jednotlivých členských štátov a výrazná prevaha rozvojových krajín ako Bangladéš, India, Etiópia, Ghana, Brazília má nesporné dopady na ich kvalitu. Výsledkom je, že snahy OSN použiť silu vyznievajú väčšinou pateticky. Rôzne národné kontingenty, tvoriace mierové jednotky OSN, nie sú vyberané podľa svojich bojových schopností, ale z jednoduchého dôvodu, že členské štáty sú vôbec ochotné ich poslať, často pre nič iné ako získať denný plat.³⁷ Bohaté a vojensky silné krajiny boli totiž od skončenia studenej vojny ochotné nasadzovať svojich vojakov len pod vlastným velením, pričom po zlých skúsenostiach zo spomínaných misií sa ich neochota ešte zvýšila. Zásahy v najnebezpečnejších častiach sveta tak zostávajú na pleciah zle vyzbrojených a nedostatočne pripravených jednotiek, nespomínajúc nedostatočnú jazykovú a psychologickú prípravu vojakov, ktoré majú neraz za následok necitlivé konanie a neschopnosť prispôbiť sa cudzej kultúre, hodnotám a mravom.³⁸ Nanešťastie tak nie je raritou, že miesto o mierových úspechoch vojakov OSN počúvame z krajín ako Západná Afrika, Sudán, Kambodže správy o sexuálnom zneužívaní z radov tých, ktorí ich mali prísť zastávať.

³⁶ BARASH D.P., WEBEL, Ch. P. *Peace and conflict studies*. 2009. s. 320 - 321

³⁷ BOOT, M. Recenzia knihy: [SHAWCROSS, W. *Paving the Road to Hell: The Failure of U.N. Peacekeeping*. 2000.]. In *Foreign affairs* [online]. 2000. [Cit. 2011-03-15]. Dostupné na internete: <http://www.foreignaffairs.com/articles/55875/max-boot/paving-the-road-to-hell-the-failure-of-u-n-peacekeeping> .

³⁸ EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. 2009. s.288-289

Graf č. 1: Krajiny s najväčším počtom rozmiestnených mierových jednotiek vrámci OSN

Zdroj: OSN. *Peacekeeping OSN – údajový hárok*. 2007. Dostupné na internete: <www.unis.univie.ac.at/DPKO_factsheet_sk.pdf>

Brahimiho správa o peacekeepingu, prvý z pokusov o reformu v tejto oblasti z roku 2000, zdôraznila potrebu po väčších zdrojoch, jasných a realistických mandátoch a všeobecnom strategickom plánovaní operácií. Okrem toho vytvorila aj určitú kulisu na vytvorenie OSN komisie pre budovanie mieru v 2006. O desaťročie neskôr však táto reforma zostáva stále obmedzená. Hoci sa zvýšil počet mierových jednotiek, na viacerých miestach, dotovaných z o niečo väčšieho množstva peňazí, mierové operácie OSN len zriedkavo ťažia z integrovanej podpornej siete a ešte vždy postrádajú dostatočné zdroje. Poväčšine tak závisia od schopnosti Generálneho tajomníka vyzbierať peniaze na konkrétnu špecifickú misiu.³⁹

Ako Shawcross v svojej knihe *Paving road to hell* opakovane poukazuje, tento poľutovaniahodný stav by sa mohol zmeniť, ak by rozvinuté štáty poskytli viac prostriedkov a jednotiek do mierových operácií OSN. Tie sa však zdráhajú dobrovoľne

³⁹ HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition*. 2009.

obmedzovať svoju slobodu konať a vzdať sa kontroly nad svojimi vojenskými zásahmi v prospech byrokratov zo slabších krajín. S OSN skôr zaobchádzajú ako s nástrojom svojej politiky, ktorý môžu podľa potreby použiť, zneužiť alebo jednoducho ignorovať. Spojené štáty sa v 2003 ani nepokúšali získať autorizáciu OSN pri invázii do Iraku, ba dokonca ju podnikli napriek jej vážnym námietkam. Tento unilateralizmus zo strany USA s proklamovaným úmyslom, resp. pod zámienkou presadiť predošlých 17 rezolúcií BR proti režimu Saddama Husseina, bol vážnym porušením medzinárodného mieru a vážne oslabil OSN, alebo aspoň podtrhol jej neschopnosť zabrániť vojne.

Fakt, že OSN nepredišla alebo nezastavila väčšinu vojen, neznamená, že po skončení studenej vojny už nebola efektívna a užitočná vôbec. Hoci nebola všeliekom, podarilo sa jej dosiahnuť pozoruhodný úspech. Vyjednala vyše 200 rôznych mierových dohôd a prispela k ukončeniu občianskych vojen v Namíbii a El Salvadore, či Mozambiku, dopomohla k demokratickým voľbám v Angole a Východnom Timore, Guatemale alebo v Burundi.⁴⁰ OSN je vôbec najväčším multilaterálnym prispievateľom k postkonfliktnej stabilizácii na svete. Momentálne má rozmiestnených viac než 100 000 príslušníkov slúžiacich v 15 operáciách vedených DPKO, ktoré priamo ovplyvňujú životy stoviek miliónov ľudí na štyroch kontinentoch, v dvanástich časových pásmach. Iba Vláda Spojných štátov amerických rozmiestňuje viac vojenského personálu ako Sekcia OSN pre peacekeepingové operácie (angl. Department of Peacekeeping Operations, DPKO). Navyše prieskum ekonómov z Oxfordskej univerzity zistil, že medzinárodné vojenské intervencie realizované na základe siedmej kapitoly Charty OSN sú cenovo najvýhodnejším prostriedkom na zníženie rizika vypuknutia konfliktu v post konfliktných spoločnostiach. Mierové operácie OSN sú menej nákladné ako iné formy medzinárodnej intervencie, pričom náklady znáša širší okruh krajín. Ak by sme teda porovnali náklady na jedného príslušníka peacekeepingovej operácie OSN s nákladmi na príslušníka jednotiek, ktoré rozmiestnili vyspelé krajiny, NATO alebo regionálne organizácie ako Africká Únia, OSN je zďaleka tou najlacnejšou alternatívou.

⁴⁰ BARASH D.P., WEBEL, Ch. P. *Peace and conflict studies*. 2009. s. 294-295

Hoci OSN naďalej zostáva debatujúcou spoločnosťou, organizáciou humanitárnej pomoci a príležitostne aj užitočným doplnkom veľmocenskej diplomacie, no nie efektívnou nezávislou silou, neznamená to, že v otázkach bezpečnosti nemá žiadne opodstatnenie.⁴¹ Ak by však mala byť schopná naplniť veľké očakávania a nároky svojich "idealistických zástancov", musela by podstúpiť zásadnú reformu, nie len kozmetické úpravy, ako tomu bolo doteraz.

3.2 Rozvojová a humanitárna pomoc

V 1985 ekvádorský veľvyslanec, Miguel Alboronz, výstižne zhrnul ďalšiu tvár OSN v slovách: „*Pre niektoré krajiny OSN ... predstavuje environmentálnu sanitáciu, poľnohospodársku produkciu, telekomunikácie, boj proti negramotnosti, či neúnavný zápas proti chudobe, ignorancii a chorobám.*“⁴² OSN zvolilo vo svojej rozvojovej politike multidimenzionálny prístup, na rozdiel od primárne ekonomického, ktorý je charakteristickejší pre Svetovú banku alebo Medzinárodný menový fond (tzv. brettonwoodske inštitúcie). Centrálnym záujmom bolo pritom už takmer od začiatku najmä zameranie na ľudí a humanitárnu pomoc.⁴³ Vyše 60 rokov jej pôsobenia ukázalo, že v inovatívnom myslení v oblasti rozvoja a humanitárnej pomoci mala jednoznačný náskok. Príspevok svetovej organizácie nápadmi a akciou v oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja je považovaný za jeden z najdôležitejších efektov na svetový rozvoj vôbec.

⁴¹ BOOT, M. Recenzia knihy: [SHAWCROSS, W. *Paving the Road to Hell: The Failure of U.N. Peacekeeping*. 2000.]. In *Foreign affairs* [online]. 2000. [Cit. 2011-03-15]. Dostupné na internete: <http://www.foreignaffairs.com/articles/55875/max-boot/paving-the-road-to-hell-the-failure-of-u-n-peacekeeping> .

⁴² HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition* . 2009

⁴³ Valné zhromaždenie OSN prijalo v roku 1986 Deklaráciu o práve na rozvoj, v ktorej sa hovorí: "Človek je ústredným subjektom vývoja a musí byť účastníkom a užívateľom práva na rozvoj."

Za prvé tri dekády svojho pôsobenia vyvinula OSN značný vplyv na rozvojové myslenie. Prostredníctvom jej vlastných aktivít, no najmä prostredníctvom svetových summitov a iných globálnych a regionálnych konferencií a stala sa priekopníkom v takých oblastiach ako detské programy, špeciálne potreby najmenej rozvinutých krajín, udržateľný rozvoj, ochrana prostredia a ľudské práva, demokracia, práva žien, sociálny rozvoj, populácia a potraviny a hlad. Útlm v rozvojových aktivitách prišiel v 80tych rokoch ako následok ekonomickej krízy v dôsledku ropných šokov. Táto stratená dekáda znamenala výrazný pokles v rozvoji, nielen v Latinskej Amerike ale aj v Afrike a na Strednom Východe. Rozpadom východného bloku sa zoznam nepriaznivo ovplyvnených krajín ďalej rozšíril o krajiny bývalých centrálne plánovaných ekonomík.

K obnoveniu záujmu o znižovanie chudoby a podporu ľudského rozvoja došlo začiatkom 90tych rokov, čo viedlo k sérii svetových konferencií zaoberajúcich sa problematikou detí (New York, 1990), environmentálneho (Rio de Janeiro, 1992), a sociálneho rozvoja (Kodaň, 1995), ľudských práv (Viedeň, 1993), populácie (Káhira, 1994), postavenia žien (Peking, 1995) a podmienok bývania (Istanbul, 1996). Tieto konferencie prehĺbili problematiku vo väčšej miere než tie zo 70tych rokov a spolu s programami generálneho tajomníka Ghaliho, *Agenda pre mier* a *Agenda pre rozvoj*, predstavovali snahy o posilnenie akcieschopnosti OSN na nové výzvy vo vzájomne súvisiacich a pre organizáciu podstatných otázkach bezpečnosti a rozvoja. Ich výstupom však boli iba nezáväzné deklarácie a návrhy na vypracovanie ničím negarantovaných akčných plánov v intenciách globálnej ekonomiky. V 80. a 90. rokoch bol systém OSN do veľkej miery zatienený bretonwoodskými inštitúciami, ktoré prevzali vedenie v riadení rozvojovej politiky a na rozdiel od OSN vytvárajú a neustále rozširujú záväzné a vynútiteľné obchodné pravidlá.

Ku koncu 90. rokov sa teda ukázalo, že nové politiky, aj v prípade, že boli úplne implementované, nepriniesli želaný rýchly rast a zníženie chudoby. Väčšina špecialistov a rozvojových agentúr sa zhoduje v tom, že sa „kyvadlo vychýlilo príliš v jednom smere.“ V závere piatej dekády sa tak začali vynakladať snahy o rovnomernejší prístup, zdôrazňujúc silnejšiu úlohu vlády a intenzívnejšiu politiku na riešenie nezamestnanosti a chudoby. Začalo byť jasné, že ak má medzinárodná organizácia opäť zohrávať

inovatívnu a priekopnícku úlohu pri upriamovaní pozornosti svetovej verejnosti na objavujúce sa sociálne a ekonomické problémy a pomáhať pri tvorbe efektívnych riešení – ako to robila v prvých 3 dekádoch svojej existencie – potrebuje znovunadobudnúť svoju autonómiu a kapacitu pre originálny a odvážny výskum.⁴⁴

V roku 2000 v rámci svojho 55 zasadania zvolalo Valné zhromaždenie Miléniový summit Spojených národov, dovedty najväčšie zhromaždenie svetových lídrov vôbec. 189 členských krajín tu potvrdilo záväzok venovať najvyššiu pozornosť udržateľnému rozvoju a boju proti chudobe. Podpísanie Miléniovej deklarácie viedlo k prijatiu ôsmich miléniových rozvojových cieľov (ang. Millennium Development Goals, MDGs), 18 špecifických zámerov a 48 ukazovateľov, ktoré sa stali všeobecne akceptovaným rámcom pre meranie pokroku vo svete.⁴⁵ Časový horizont ich splnenia bol pri väčšine stanovený na rok 2015. Mnohé z cieľov boli sformulované práve na základe odporúčaní zo špecializovaných globálnych konferencií a stretnutí z deväťdesiatych rokov, ktoré prostredníctvom Miléniovej deklarácie získali väčšiu autoritu.

Miléniové ciele sústreďujú pozornosť svetového spoločenstva na dosiahnutie podstatného, merateľného zlepšenia kvality života ľudí. Stanovujú merateľné kritériá nielen pre rozvojové krajiny, ale aj pre bohaté krajiny a medzinárodné inštitúcie, ktoré podporujú rozvojové programy v menej rozvinutých častiach sveta. V krátkosti, si členské štáty do roku 2015 predsavzali:

⁴⁴ Jolly R. a kol. *UN contribution to development thinking and practice* [online]. [cit. 2011-03-08]. Dostupné na internete: < http://books.google.sk/books?id=eo-aQU31tfAC&printsec=frontcover&dq=UN+contribution+to+development+thinking+and+practice&hl=sk&ei=WYyTTbG-FcjtsgbfgK23CA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q=UN%20contribution%20to%20development%20thinking%20and%20practice&f=false >. s. 185

⁴⁵ MARČEK, E. *Miléniové rozvojové ciele: Cesta k znížovaniu chudoby a sociálneho vylúčenia*. 2004.

- O polovicu zredukovať podiel ľudí, ktorí žijú za menej ako dolár na deň a podiel ľudí trpiacich hladom alebo ľudí, ktorí nemajú udržateľný prístup k bezpečnej pitnej vode.
- Zaisťiť, že všetky deti budú môcť plne ukončiť základné vzdelanie a že dievčatá a chlapci budú mať rovnaký prístup na všetky stupne vzdelania.
- O tri štvrtiny znížiť úroveň prenatálnych úmrtí a úmrtnosť medzi deťmi do 5 rokov o dve tretiny.
- Zastaviť a obrátiť vývoj chorôb HIV/AIDS, malárie a iných závažných ochorení a zabezpečiť špeciálnu pomoc osirelým deťom s HIV/AIDS.
- Do roku 2020 dosiahnuť výrazné zlepšenie životov aspoň 100 miliónov obyvateľov.

Všeobecnejšie, sa členské štáty taktiež zaviazali podporovať rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien, rozvinúť silné partnerstvo so súkromným sektorom a občianskymi organizáciami za účelom rozvoja a odstraňovania chudoby, povzbudzovať farmaceutický priemysel k výrobe širšie dostupných liekov a zaisťiť, že technológie, obzvlášť informačné a komunikačné, budú prístupné pre všetkých. Hlavy štát a vlád potvrdili ochotu dodržiavať princípy udržateľného rozvoja, vrátane tých stanovených v Agende 21, programe trvalo udržateľného rozvoja pre 21. storočie, či podporovať a posilňovať demokraciu a právny štát so zreteľom na dodržiavanie medzinárodne uznaných ľudských práv. Centrom snáh sa stala najmä Afrika.⁴⁶

⁴⁶ STOKKE O. *The UN and development: from aid to cooperation* [online]. [cit. 2011-03-12] Dostupné n internete:
 <http://books.google.sk/books?id=v8Q_CuQ4jtIC&printsec=frontcover&dq=The+UN+development:+from+aid+to+cooperation&hl=sk&ei=v4mTTb_UKsX24AaF1ojmDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCoQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>. s. 442-445

Široké spektrum pomerne ambiciózne nastavených cieľov vyvolalo medzi členskými štátmi rôzne názory a postoje a zahniezdilo tak pochybnosti o ich splnení. Svetový summit, ktorý sa konal pri príležitosti 60 zasadania Valného zhromaždenia v septembri 2005, ich jasne demonštroval. Niektoré členské krajiny považujú MDGs za príliš zjednodušené ciele, ktoré síce atakujú symptómy, no nedokážu riešiť štrukturálne korene chudoby. Iní si zas myslia, že sa naopak nadmerne zameriavajú na problémy najmenej rozvinutých krajín a odvracajú tak pozornosť od potrebných reforiem v medzinárodnej ekonomickej správe.⁴⁷ Výročná správa MDGs report za rok 2010 potvrdzuje, že miléniové ciele sú dosiahnuteľné, vyžadujú však súčinnosť medzi rozvojovými stratégiami a politikami na národnej ako aj medzinárodnej úrovni. Realita ukazuje, že zlepšovanie života chudobných je neprijateľne pomalé, pričom aj niektoré z ťažko vydrených cieľov ohrozuje súčasná klimatická, potravinová a doznievajúca ekonomická kríza. Jedným z najviac zasiahnutých je práve snaha o znižovanie počtu hladujúcich. Počet podvyživených alebo zle živých, ktorý rastie už od začiatku dekády a v roku 2008 sa odhadoval na 1 miliardu, rastie po roku 2008 ešte rýchlejšie.⁴⁸

Krízou zapríčinený deficit vo financovaní len pridáva k už naliehavej potrebe reformy spôsobu poskytovania pomoci. A v tomto smere je naozaj čo reformovať. Prerastenú byrokraciu tu totiž môžeme pozorovať viac ako kdekoľvek inde. Túto rozsiahlu agendu spravuje celý rad rôznych komisií, agentúr, fondov, centier, únií, konferencií, rád, inštitúcií, úradov, oddelení a programov. Duplikácia a prekryvanie sa stali doslova epidémiou a badateľne znižujú výslednú efektivitu. OSN má však tendenciu nie reformovať, ale práve naopak vytvárať nové štruktúry, výsledkom čoho je zbytočné mrhanie už beztak skromnými zdrojmi. V 1997, Kofi Annan, predošlý generálny tajomník organizácie, v snahe vyriešiť tento problém, podnikal úsilie reorganizáciu vytvorením novej agentúry tzv. Rozvojovú skupinu. UNDG mala podporiť harmonizáciu rozvojových aktivít OSN na národnej ako aj globálnej úrovni. Dokument vysokého panela *Delivering as*

⁴⁷ WEISS, T.G. DAWS, S. *Oxford handbook on the United Nations*. 2007. s. 566-567

⁴⁸ HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition*. 2009

one z novembra 2006, adresuje túto potrebu ešte naliehavejšie, charakterizujúc rozvojovú pomoc OSN ako „roztrieštenú a slabú“. Žiada o vytvorenie dobre riadeného, dostatočne financovaného a flexibilného rozvojového aparátu. Odporúča sektorové plánovanie, teda konsolidáciu aktivít pod jeden strategický program, jeden rozpočet a jednu kanceláriu. O desaťročie neskôr je OSN stále príliš ďaleko od toho, aby bola schopná dodávať pomoc „ako jeden celok“ (angl. deliver at once).⁴⁹

Príkladom, jasne demonštrujúcim nedostatok koordinácie v tomto obrovskom kolose, je škandál programu „Olej za potraviny“ (angl. Oil for food), ktorý podľa vyšetrovania Ústrednej spravodajskej agentúry umožnil bývalému irackému diktátorovi Saddamovi Husseinovi počas sankčného režimu zarobiť 1,7 miliardy dolárov vďaka úplatkom a prirážkam a 10,9 miliardy amerických dolárov cez nezákonné pašovanie ropy.⁵⁰

Ako história ukázala, OSN dokáže ľahšie definovať čo je potrebné spraviť normami, politikami a inštitúciami – ako ich aj skutočne realizovať. Lepšiu ilustráciu ako MDGs možno ani nemôžeme nájsť. Predstavujú však aspoň snahy o lepší svet pre túto ako aj pre ďalšie generácie, ktoré na takej globálnej úrovni dosiaľ nemajú obdobu.

3.3 Ľudské práva

Medzi najdôležitejšie úspechy OSN patrí vytvorenie uceleného súboru právnych noriem na ochranu ľudských práv,“ čím nám po prvýkrát v histórii poskytla „univerzálny a medzinárodne chránený kódex, ktorý môžu prijať všetky národy a každý človek sa naň môže odvolávať. Základom súboru je Charta OSN a Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktoré boli prijaté Valným zhromaždením v rokoch 1945 a 1948. V priebehu rokov boli tieto dokumenty rozširované a dnes zahŕňajú už aj ochranu žien, detí, telesne či duševne

⁴⁹ HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition* . 2009

⁵⁰ OTTERMAN, S. Irak: Oil for food scandal. In *Council of foreign relations*. [online]. 28. 10.2005 [cit. 2011-03-14]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/un/iraq-oil-food-scandal/p7631> >.

postihnutých, ochranu menšín, migrujúcich pracovníkov, ochranu občianskych a politických ako aj ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv.

Ako však denná prax – mučenie, znásilňovanie, korupcia súdneho systému, hlad a nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti, ubytovaniu, vode alebo k vyhovujúcim hygienickým zariadeniam – vo svete jasne dokazujú, väčšia uvedomelosť o ľudských právach neznamena automaticky pokrok pri ich aplikácií. Problematickou je teda práve ich implementácia. Tá však nepramení z nedostatku príslušných orgánov. Práve naopak, tých je opäť viac než dost: Rada pre ľudské práva, Komisia pre ľudské práva, Výbor pre ľudské práva, Výbor pre ekonomické, sociálne a ľudské práva alebo Výbor proti mučeniu sú len niektoré z nich. Hoci OSN vytvorila detailný súbor legislatívy medzinárodných ľudských práv, spolu s celým radom orgánov, ktoré pozorujú a hlásia ich dodržiavanie, realizáciu týchto noriem prenechala do značnej miery na národné štáty.⁵¹

Aj z toho dôvodu bola ich implementácia na mnoho rokov skreslená a obmedzená politikou studenej vojny. Na jednej strane tak bola autorom medzinárodných ľudských štandardov, na strane druhej, asociáciou vlád, ktoré boli samy často ich najväznejšími porušovateľmi. Od pádu komunistického režimu v strednej a východnej Európe si mnohí obhajcovia ľudských práv sľubovali novú éru zodpovednosti pri ich reálnom presadzovaní. Skutočne, koniec studenej vojny znamenal do značnej miery posun od udávania štandardov k ich faktickej implementácií, najmä prostredníctvom inštitucionalizácie a donucovania.⁵²

Nový vietor do plachiet malo symbolizovať zvolanie Svetovej konferencie o ľudských právach vo Viedni v 1993. Ešte v tom istom roku, bol v nadväznosti na konferenciu vytvorený Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva, OHCHR, ktorý

⁵¹ HANHIMKI, J.M. No early retirement. In *International Politics: Global edition*. 2009

⁵² MERTUS, J. *The United nations and human rights: a guide for a new era*. [eBook]. 2005.[cit. 2011-03-16]. Dostupné na internete: <
<http://www.ewidgetsonline.com/dxreader/Reader.aspx?token=8a502764a94a423298551dab0523feca&rand=1493140234&buyNowLink=&page=&chapter=>>. s. 8

má za úlohu riadiť program OSN pre ľudské práva a propagovať myšlienku všeobecného rešpektu voči nim. *Viedenská deklarácia* a *Akčný program* zhrňujú univerzálnu podstatu agendy OSN v deväťdesiatych rokoch v oblasti ľudských práv, vyslovujúc potrebu bojovať proti všetkým formám rasizmu, xenofóbie a netolerancie a taktiež kladúc dôraz na práva žien, detí, menšín a domorodého obyvateľstva. Mnohoročný tlak medzinárodného spoločenstva tak konečne dopomohol v 1994 k zrušeniu apartheidu v južnej Afrike.

V priebehu 90. rokov sa OSN stala taktiež svedkom dramatického rastu počtu aktivít priamo v teréne, hoci mnohé z týchto snáh zostávajú doteraz veľmi kontroverzné. Nadväzujúc na tieto neúspechy boli špeciálne ustanovené dva trestné sudy pre vojnové zločiny v bývalej Juhoslávii a Rwande. Pripravili tak pôdu pre vytvorenie Medzinárodného trestného súdu na konferencií v Ríme v júni 1998, ktorý sa stal jednou z najvýznamnejších zložiek rozvíjajúceho sa systému medzinárodnej ochrany ľudských práv. Organizácia spojených národov sa týmto postavila do čela medzinárodných snáh v boji so zločinními proti ľudskosti.

Praktiky OSN v oblasti ľudských práv čoraz viac volili cestu vzdelávacích programov, vychádzajúc z úsudku, že čím viac sú ľudia oboznámení so svojimi právami, o to viac majú tendenciu za ne bojovať a vlády sú tak nútené tieto práva rešpektovať. Obdobie rokov 1995 - 2004 bolo Valným zhromaždením vyhlásené za Desiatročie výchovy k ľudským právam.⁵³

Vo výnimočných prípadoch, však OSN indikovala ochotu sankcionovať porušovanie ľudských práv aj prostredníctvom použitia vojenskej sily. Svetový summit OSN v 2005 zaviedol do medzinárodnej agendy dva nové pojmy. Zásada zodpovednosť chrániť (angl. Responsibility to protect, R2P), odvážny návrh bývalého generálneho tajomníka Annana, predstavuje myšlienku, že štátna suverenita znamená zodpovednosť zo strany vlád chrániť svoje obyvateľstvo. V prípade hromadného vraždenia a etnických čistiek tak vláda stráca svoju suverenitu a medzinárodné spoločenstvo štátov má povinnosť

prevziať zodpovednosť za ochranu tohto obyvateľstva od podobných zverstiev. Druhým prínosom summitu bolo vytvorenie Rady ľudských práv, ktorá nahradila dovtedajšiu kontroverznú komisiu a má za úlohu zamerať sa na situácie porušovania ľudských práv vo svete a predkladať odporúčania na ich riešenie.⁵⁴

Samozrejme je zřejmé, že vplyv politiky a politizáciu OSN v oblasti ľudských práv možno cítiť aj dnes. Zatiaľ čo Komisia pre ľudské práva bola všeobecne náchylnejšia kritizovať štáty ako Izrael alebo Južnú Afriku (počas režimu apartheidu), takáto jej iniciatíva sa v prípade veľmocí badateľne vytrácala. Ba čo viac, vplyvné štáty - vlastníci obrovských zásob nerastných surovín, no notorický porušovatelia ľudských práv - ako Líbya (čo sa potvrdilo pri posledných udalostiach prevratu v tejto krajine) - majú možnosť predsedieť Komisii ľudských práv (Líbya v 2003) a majú stále zastúpenie v jej nasledovníkovi, Rade ľudských práv (HRC). Líbya z nej bola suspendovaná až VZ po násilných potlačeniach demonštrácií a povstaní proti režimu. Paradoxne ešte 2 mesiace pred týmito udalosťami, v januári 2011, nebola v správe Rady o stave dodržiavania ľudských práv takmer vôbec kritizovaná.⁵⁵

Na druhej strane takmer všetky orgány či agentúry OSN ako ILO, UNESCO, UNICEF, FAO, WHO alebo UNHCR urobili veľa pre zlepšenie ľudských práv v problematických štátoch. Súkromné mimovládne organizácie, ktoré v tejto oblasti v posledných rokoch naberajú na význame a preberajú veľkú iniciatívu, sú väčšinou zamerané na špecifické prípady, vyhýbajúc sa problematickejším všeobecným

⁵⁴ Niektoré rozvojové štáty sa stále obávajú, že norma R2P môže viesť k intervenciám veľmocí na slabšie štáty. Zdroj: WEISS, T.G. DAWS, S. 2007. *Oxford handbook on the United Nations*. 1. vyd. New York: Oxford University Press. 2007. 810 s. ISBN 978-0-19-927951-7. p.440.

⁵⁵ KUNTZ T. Libya's Late, Great Rights Record. In *New York Times*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-15]. Dostupnosť na internete: < <http://www.nytimes.com/2011/03/06/weekinreview/06libya.html> >.

záležitostiam štátnej suverenity verzus ľudské práva.⁵⁶ Túto medzeru je potenciálne schopná vďaka svojmu postaveniu vhodne dopĺňať OSN.

Výrazným pozitívom poslednej dekády je jednoznačne orientácia organizácie smerom k prepojeniu bezpečnostných a rozvojových snáh s otázkami ľudských práv. Je v záujme celého sveta presadzovať ich naraz, pretože inak neuspeje ani v jednej z nich. Ľudstvo nemôže dosiahnuť bezpečnosť bez rozvoja, ani rozvoj bez bezpečnosti, a nebude sa tešiť ani jednému bez rešpektovania ľudských práv.⁵⁷ Ako sa vyjadril Kofi Annan pri príležitosti zasadania Komisie pre ľudské práva v Ženeve v 1999: „*Organizácia Spojených národov, ktorá neuháji ľudské práva, neuháji ani samú seba.*“⁵⁸

⁵⁶ BARASH D.P., WEBEL, Ch. P. *Peace and conflict studies*. 2009. s. 386

⁵⁷ Annan K. *In larger freedom towards: development, security and human rights for all – správa generálneho tajomníka Kofiho Annana*. 2005. Dostupné na internete: <<http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm>>.

⁵⁸ Annan K. *Vystúpenie generálneho tajomníka Kofi Annana na zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva v Ženeve dňa 7.4.1999*. Dostupné na internete: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=644>>

3.4 Budúcnosť OSN

3.4.1 Výzvy a hrozby súčasnosti

Fenomén globalizácie prináša do medzinárodných vzťahov nové javy, ktoré neboli príznačné v predošlých rokoch. Medzinárodná interdependencia sa podstatne zvýšila a krajiny sú si bližšie ako kedykoľvek predtým. V podmienkach nových hrozieb a výziev, na ktoré ľudstvo naráža v 21. storočí, už žiaden štát nemôže reagovať izolovane. Potreba mechanizmu harmonizácie záujmov rôznych krajín a národov v zložení OSN rastie. Podľa toho ako sa OSN bude vedieť vysporiadať s novými nebezpečenstvami a prispôbiť týmto novým úlohám, sa ukáže aké postavenie bude mať na medzinárodnej scéne v ďalších rokoch.

Zmena geopolitickej klímy

Novým trendom, ovplyvňujúcim medzinárodnú politiku, je prechod z obdobia unipolarizmu s jediným hegemonom USA do obdobia multipolarizmu. Na medzinárodnej scéne sa začínajú k slovu hlásiť nové ekonomické veľmoci: Čína, India, Brazília, Európska únia. Krajiny s rôznymi politickými orientáciami, ideológiami a záujmami.

V súčasnosti pozorujeme vrámci svetového rozdelenia 3 záujmové skupiny. Ak si chce OSN udržať relevanciu v tejto meniacej sa geopolitickej klíme, musí im dokázať, že kooperácia vrámci nej je pre každú z nich prospešná. V prvom rade, musí uistiť lídrov rozvojových krajín, ktorí majú tendenciu vnímať OSN ako nástroj neokolonializmu a radi by sa vymanili z jej vplyvu, že im organizácia dokáže účinne pomôcť prekonať obdobia nestability, cez ktoré momentálne prechádzajú. Ubezpečiť skeptikov západných veľmoci, Spojených štátov a Európy, že programy a operácie OSN sú pre nich stále najlepšou alternatívou v boji s novými hrozbami. A v neposlednom rade, presvedčiť rastúce veľmoci, že OSN im môže pomôcť zabezpečiť ich stúpajúce globálne záujmy posilňovaním stability v slabých štátoch. Hoci to bude možno najväčšia výzva, nie je to úloha nespiteľná. Už teraz sa ukazuje ochota Číny spolupracovať v peacekeepingových operáciách OSN, po tom ako prebiehajúce násilie v Sudáne a Kongu komplikovalo jej energetické investície a investície do nerastných surovín v týchto krajinách. India, síce

zdráhavo, ale súhlasila s OSN misiou v Nepále na monitorovanie mierovej dohody s maoistickými rebelmi v 2007. Toto by mali byť vzorové príklady podkladajúce rolu OSN ako stabilizátora v novom multipolárnom ovzduší.⁵⁹

Rozširujúcou sa tendenciou v posledných rokoch je aj rastúci vplyv neštátnych subjektov v medzinárodných vzťahoch. Napriek tomu, že štáty sú stále primárnymi subjektmi na svetovom poli, už nie sú jedinými. Podľa Richarda Haassa, bývalého vedúceho pracovníka Národnej bezpečnostnej rady USA, štáty musia akoby zhora čeliť regionálnym a globálnym organizáciám, zdola milíciám, a zo strán rôznym mimovládny organizáciám - od WTO cez ASEAN až po Hezbollah a Taliban. Súčasný medzinárodný systém teda zahŕňa viac než suverénne štáty, globalizácia pritiahla pozornosť na rôzne medzinárodné inštitúcie, organizácie a transnacionálne korporácie, ktoré vo veľkom zasahujú do medzinárodného diania a značnou mierou udávajú jeho tempo a smerovanie do budúcnosti.⁶⁰

Svetová hospodárska a finančná kríza

Najväčšia ekonomická kríza od obdobia Veľkej depresie predstavuje primárny faktor, významne ovplyvňujúci vývoj medzinárodných vzťahov v nasledujúcom období. Kríza naštrbila ochotu štátov financovať programy a operácie organizácie, čím uškrtila teraz tak potrebné zdroje. Nehovoriac o tom, že OSN bola už vážne finančne poddimenzovaná ešte pred krízou. Aj keď tempo prepadu svetovej ekonomiky sa postupne spomaľuje, sociálne dôsledky krízy sa aj naďalej budú prejavovať. Potreba kooperácie na medzinárodnej úrovni je teda práve teraz najpotrebnejšia.

Svetová verejnosť bude vzhliadať k OSN aj s požiadavkou na vytvorenie nového regulačného systému pravidiel, ktoré by opakovaním podobných kríz dokázali čo

⁵⁹ GOWAN, R. *A second chance for Ban Ki-moon*, [cit.2011-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.ip-global.org/2011/03/09/a-second-chance-for-ban-ki-moon-3/>

⁶⁰ KEGLEY, CH. W. – RAYMOND, G. A. *The Global Future: A Brief Introduction to World Politics*, 2010. s. 9

najúčinnejšie predísť. Bude teda pokračovať tlak na reformu globálneho systému vzťahov a medzinárodných organizácií, na konsolidáciu a reštrukturalizáciu globálneho hospodárskeho a finančného systému. Globalizácia svetovej ekonomiky si vyžaduje lepšiu politickú koherenciu a spoluprácu medzi OSN a organizáciami MMF, WTO, ako aj súkromným sektorom, ktorý je motorom globalizácie.⁶¹

Chudoba, infekčné choroby a degradácia životného prostredia

Jednou z najviac poznačených oblastí v súvislosti s krízou globálnej ekonomiky sú práve rozvojové ciele. Tempo ich presadzovania bolo už pred krízou nedostatočné, navyše mnohé úspechy najmä v znižovaní počtu chudobných vo svete boli jej následkami zlikvidované. O to viac sa musia v nasledujúcom období dostať do pozornosti medzinárodného spoločenstva, aby si organizácia dokázala obhájiť svoje sľuby a potvrdiť svoju vôľu slúžiť ľuďom sveta.

Ochrana životného prostredia, ktorá doteraz zaostávala za ostatnými rozvojovými iniciatívami sa v rámci agendy súčasného generálneho tajomníka Ban Ki-moona dostáva do popredia. Alarmujúci stav a zmeny klimatických podmienok, ktorých sme svedkami, sú mementom, že aj v ďalšom období musí OSN v tomto smere vytvárať nátlak na štáty a presadzovať šírenie „zelenej ekonomiky“.

Humanitárnou výzvou sú taktiež stále početnejšie prírodné katastrofy, zanechávajúce obrovské škody, ako sme mohli pozorovať pri tsunami v Indonézii v 2006 alebo zemetraseniach na Haiti, v Čile a Číne v 2010 a v roku 2011 v Japonsku. Vyžadujú si pripravenosť OSN a vytvorenie takého krízového štábu, ktorý by vedel čo najefektívnejšie zasahovať a koordinovať prvú pomoc postihnutým krajinám.

⁶¹WADLOW, R. *The United Nations: Challenges and Leadership*. [cit.2011-20-03]. Dostupné na internete: http://www.wagingpeace.org/articles/2008/10/24_wadlow_un_challenges.php

Terorizmus

Po teroristických útokoch proti USA z 11. septembra sa iniciatíva krajín zapojiť sa do boja s terorizmom podstatne zvýšila. Zatiaľ čo v dobe útoku na newyorské business centrum boli len dva štáty členmi prvých 12 medzinárodných nástrojov v boji proti terorizmu, v súčasnej dobe je zapojených už 105 zemí. Krajiny si uvedomili, že táto hrozba si vyžaduje najvyššiu pozornosť a globálnu odozvu. Ako vyhlásil výkonný riaditeľ Úradu OSN pre drogy a zločin (UNODC) Antonio Maria Costa: „*Terorizmus dnes nepozná žiadne putá, nie je zameraný na konkrétnu národnosť, nepozná žiadne náboženstvo a neuznáva výnimky. Povaha terorizmu sa tiež zmenila. Kedysi bol hrozbou pre jednotlivé národy, dnes je terorizmus medzinárodným fenoménom.*“⁶²

OSN za posledné roky v tejto oblasti skutočne vyvinula veľké úsilie. Vojna proti terorizmu sa stala jednou z priorit súčasného generálneho tajomníka OSN, Ban Ki-moona. Teroristická skupina Al-Quáida, celosvetová neštátna ozbrojená sieť, ju dokonca v svojich vyhláseniach označila za jednu z najväčších prekážok v realizácii jej cieľov a zaradila ju medzi svojich hlavných nepriateľov. Výzvou do nasledujúceho obdobia však zostáva úplná ratifikácia a plná implementácia medzinárodných nástrojov proti terorizmu. Do decembra 2009 sa totiž stranami všetkých 16 medzinárodných právnych nástrojov stali len 3 zo 192 členských štátov OSN a len 120 z nich je stranami dvanástich a viac nástrojov. Podporu si takisto vyžaduje Odbor prevencie terorizmu UNODC, poukazujúc na potrebu dlhodobejšej, hlbšej a individualizovanej pomoci v teréne ako aj silnejšej expertízy v oblasti ako sú jadrový, chemický, či biologický terorizmus. Podpora je rovnako nevyhnutná v oblasti budovania kapacít trestnej spravodlivosti, nielen pre obeť terorizmu, ale aj pre oblasti s terorizmom súvisiace, a teda akéhokoľvek medzinárodnému zločinu.⁶³

⁶² MIKULLA, L.M. *Úloha OSN v boji proti terorizmu*. [cit.2011-20-03] Dostupné na internete: <<http://www.ata-sac.org/article-121-218-Uloha-OSN-v-boji-proti-terorizmu>>

⁶³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN. Terorizmus vyžaduje globálnu odozvu, In *UN bulletin 1/10*, 2010. s. 4

Dôvodom prečo terorizmus predstavuje stále vážnejšiu hrozbu je najmä snaha teroristov dosiahnuť čo najväčšie škody a čo najviac ľudských obetí. Aj preto je nevyhnutné zdokonaľiť kontrolu ponuky jadrového, rádiologického, chemického a biologického materiálu.

Zbrane hromadného ničenia

Organizácia spojených národov je zo svojej podstaty predurčená k tomu, aby sa stala centrom snáh o odzbrojenie, kontrolu zbrojenia a šírenia akýchkoľvek druhov zbraní hromadného ničenia, či už jadrových, rádiologických, chemických alebo biologických. V posledných rokoch sa otázka odzbrojenia naliehavo vrátila do celosvetovej politickej agendy. Na svete existuje vyše 20 000 jadrových zbraní, vyše 60 000 chemických tovární, ktoré môžu byť jednak cieľom útokov ako aj zdrojom chemického materiálu. Svet neustále ohrozujú pokračujúce jadrové skúšky a testy rakiet dlhého doletu. Štáty vlastniace chemické zbrane neplnia časový harmonogram, stanovený do roku 2012, na ich zničenie. Vedecký pokrok v biotechnológií ponúka možnosť genetickej manipulácie vírusov, ako ricín, ktoré v minimálnych množstvách dokážu byť smrteľné aj pre niekoľké stovky tisícov ľudí. A nezmizla ani doktrína jadrového zastrašovania. Dokazujú to úsilia niektorých štátov a teroristov o vytvorenie jadrovej bomby.

Tato otázka je jednoducho príliš vážna na to, aby sa stala rukojemníkom vyjednávania. Vyžaduje jasnú a rozhodnú reakciu celého svetového spoločenstva. Aby bolo odzbrojovanie naozaj spoľahlivo dokázateľné, OSN si potrebuje vytvoriť dôveryhodný systém overovania. Taktiež musí dôkladnejšie vyžadovať väčšiu zodpovednosť a transparentnosť svojich členov pri zverejňovaní detailov o stave svojich zásob. Doteraz stále nevieme presné čísla. Kľúčovým je aj univerzálne prijatie mnohostranných zmlúv, vytváranie bezjadrových zón, najmä na Blízkom Východe, v severovýchodnej Ázii, južnej Ázii a strednej Európe a prijatie novej zmluvy o štiepnych materiáloch. Odzbrojovanie musí totiž stáť na pevných právnych záväzkoch. A v neposlednom rade musí neustále apelovať na štáty, aby prijali a plnili tieto záväzky a aktívne sa angažovať smerom

k eliminácii týchto hrozieb, čo sa ukazuje byť tou najťažšou úlohou.⁶⁴ Niektoré štáty vyvíjajúce nukleárne zbrane ako Izrael, India, Pakistan totiž nie sú signatármi Zmluvy o nešírení jadrových zbraní, KĽDR od tejto zmluvy odstúpila, ba dokonca ani jej samotní signatári ju nedodržiavajú a vytvárajú tajné jadrové programy ako Líbya, Irán, Syria alebo Irak.⁶⁵

Odzbrojovanie musí byť teda v nasledujúcom období prioritou najvyššieho záujmu. O tom, že je táto téma nanajvýš aktuálna, svedčí aj vyhrotenie napätia na kórejskom polostrove z novembra 2010, predstavujúca obrovské nebezpečenstvo najmä kvôli obavám o zneužitie jadrovému programu KĽDR.

Zlyhávajúce štáty a vnútorné konflikty

A napokon dlhodobou problematickou výzvou pre medzinárodné spoločenstvo zostávajú zlyhávajúce štáty a vnútroštátne konflikty. Keďže vyúsťujú do závažných humanitárnych a utečeneckých kríz, porušovania ľudských práv a násilia, vyžadujú si spoločný zjednotený postup celého medzinárodného spoločenstva. Jedine spoločný tlak všetkých členských krajín, či už ekonomický alebo vojenský, disponuje dostatočnou autoritou na vyriešenie sporov.

Najdôležitejšie je však hľadať rovnováhu v odozvách. Nakoľko sa jedná o veľmi citlivú záležitosť, prílišná akčná odhodlanosť by mohla byť nebezpečným hazardom s krehkou stavbou svetového mieru, najmä v súčasných podmienkach, keď rozhodovanie do veľkej miery závisí práve od ochoty a záujmu piatich stálych členov BR. No ani následky alibistickej pasivity nie sú o nič menšie. To dokazuje aktuálna hrozba občianskej vojny a genocídy v Pobreží Slonoviny. Správna formulka o tom, ako má teda v takýchto

⁶⁴ KI-MOON, B. *Musíme odzbrojiť!*, In *UN bulletin* 2/09, 2009. s. 14

⁶⁵ RAVID, B. *Netanyahu: Israel is not bound by NPT resolution*. [cit.2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/netanyahu-israel-is-not-bound-by-npt-resolution-1.292891>>

prípadoch postupovať, sa však hľadá ťažko. Možno len opäť zdôrazniť zlepšovanie prevencie formou mierovej a humanitárnej pomoci.

Séria povstaní proti diktátorským režimom v krajinách Blízkeho Východu od začiatku roka 2011 je zaťažujúcou skúškou. Kritická situácia sa vyhrotila naraz na viacerých miestach. OSN musí v týchto chvíľach dokázať, že vie jednať promptne, strategicky a najmä efektívne. Je to ale aj príležitosť pre reflexiu bezpečnostnej agendy – hľadania no i skutočného presadzovania reformných myšlienok s vidinou lepšieho zajtrajška.

3.4.2 Navrhované reformy

Dnes už niet žiadnych pochyb, že v svojej súčasnej podobe organizácia nie je schopná týmto výzvam a hrozbám čeliť. Ak má byť teda relevantnou inštitúciou aj v nasledujúcich dekádach, je nutné ju radikálne zreformovať, a to s veľkou odvahou a rýchlosťou. No predstavy o tom, čo je pre ňu tým správnym riešením sú predmetom intenzívnych diskusií.

Od obdobia, keď sa stala reforma OSN kľúčovou otázkou – teda približne od začiatku 90. rokov - padlo už mnoho návrhov na modernizáciu tejto globálnej inštitúcie. Spravidla ich môžeme začleniť do troch kategórií. Reformy zamerané na zvyšovanie výkonnostnej efektivity presadzujú predovšetkým racionalizáciu administratívy a financovania. Za obdobie fungovania OSN už boli takéto návrhy niekoľkokrát implementované, v najvýznamnejšej a najrozsiahlejšej miere pod taktovkou Kofiho Annana. Inštitucionálne reformy podporujú inštitucionálne prestavby odpovedajúce najnovším potrebám. Zahŕňajú jednak modernizácie hlavných orgánov – najmä VZ, BR, sekretariátu – ako aj vytvorenie nových komisií. Ich implementácia je zložitejšia, v dôsledku toho, že si vyžaduje zmenu Charty. Najradikálnejšou je tretia kategória, ktorá navrhuje fundamentálnu prestavbu organizácie. Riešenie vidí v supernacionalizácii OSN a zmene základných zásad fungovania, ako napr. zrušenie zákazu zasahovania do vnútorných záležitostí štátu. Inštitucionalizácia takýchto reforiem je však za momentálnych okolností vysoko nepravdepodobná.

Napriek sérií uskutočnených reforiem však OSN ešte stále trpí určitou organizačnou bezvládnosťou a neefektívnosťou v rozhodovaní a byrokratickou povahou, ktorá spolu s veľkým počtom členských štátov znemožňuje jej včasné a náležité konanie. Nemaľý vplyv v tom zohráva skutočnosť, že rozloženie jej hlavného výkonného orgánu je nerovnomerné, privilegujúc a oprávňujúc 5 víťazných veľmocí druhej svetovej vojny, rozhodovať takmer výlučne o všetkých najdôležitejších otázkach (teda aj o otázkach reformy), čo odradzuje ostatné členské krajiny sa plne angažovať.

V súvislosti s reformou, nie je na škodu si pripomenúť, že aj inštitucionalizovanie akýchkoľvek dodatkov k Charte si okrem už beztak komplikovane dosiahnuteľnej trojštvrтинovej väčšiny vo Valnom zhromaždení a následnej ratifikácií aspoň dvoma tretinami členských štátov vyžaduje aj kompletnú podporu všetkých 5 stálych členov Bezpečnostnej rady. To mnohých privádza k myšlienke, že akákoľvek reforma môže byť za súčasného stavu iba viac či menej prijateľným kompromisom, nie modelom zodpovedajúcim naliehavým potrebám budúcich globálnych výziev. Skutočne pružné rozhodovanie by si vyžadovalo vzdať sa výsadného postavenia veta, ale s tým dnes nebude súhlasiť nikto, tým menej štáty, ktoré týmto privilegovaným postavením dlhé roky disponovali. Modernizácia organizácie a jej úprava do čo najefektívnejšej podoby prijateľnej pre všetky zúčastnené strany je tak stále výzvou budúcnosti.

Adaptácia na realitu súčasného medzinárodného systému

Snaha prispôbiť organizáciu súčasným medzinárodným politickým podmienkam, inými slovami zreformovať jej hlavný exekutívny orgán, je najcitlivejšou a najdiskutovanejšou súčasťou reformných procesov. Cieľom má byť zefektívnenie rozhodovania BR, a tým implicitne aj jej autority a reprezentatívnosti navonok. Priorita tejto reformy spočíva v skutočnosti, že reorganizácia BR je viac-menej kľúčom aj k ostatným reformám. Podmienkou je rovnoprávnejšie rozdelenie zastúpenia krajín vrámci nej, a to v prvom rade vyrovnaním nepomeru v zastúpení rozvinutých a rozvojových zemí, keďže viac ako dve tretiny členských štátov patrí do tohto sveta, no prihliadajúc pri tom aj na momentálne rozloženie síl vo svete.

Adaptáciu BR tak predstavujú rôzne verzie rozšírenia o stálych a nestálych členov. Medzi najviac anticipujúcich patria krajiny tzv. G4, Japonsko, India, Nemecko a Brazília. Svoju kandidatúru o kreslá stálych členov odôvodňujú jednak postavením v medzinárodných vzťahoch, ako aj veľkosťou príspevkov do rozpočtu organizácie.⁶⁶

Graf č. 1: Krajiny s najväčším príspevkom do rozpočtu peacekeepingových operácií OSN

Zdroj: OSN. *Peacekeeping OSN – údajový hárok*. 2007. Dostupné na internete: <www.unis.univie.ac.at/DPKO_factsheet_sk.pdf>

S týmto návrhom však nie sú stotožnené všetky krajiny. Napríklad také prijatie Nemecka by nielenže znamenalo už tretie kreslo pre najstarší svetadiel/ kolísku západnej civilizácie, no ani niektorým ostatným európskym krajinám sa nepáči, že by malo byť pred nimi zvýhodnené. Preto sa krajiny Taliansko, Mexiko, Španielsko, Kolumbia, Pakistan a Južná Kórea, zjednotené v tzv. skupine „Zjednotenie pre konsenzus“ (angl. *Uniting for Consensus*) - no známy tiež pod pojmom „Kávový spolok“ (angl. *Coffee Club*) - radšej

⁶⁶ ISRG. *The UN: Challenges & Reform* .[cit. 2011-03-22] . 2006. Dostupné na internete: <http://elearning.security-research.at/flash/un/un_reform.htm>

prikláňajú k vytvoreniu polo-stálych členov, čiže zvýšeniu počtu nestálych členov na 20 striedajúcich sa na základe regionálnych rotácií.

Dokonca ani vytvorenie jedného miesta pre Európsku Úniu sa nestretlo s potrebným ohlasom, hoci štáty EÚ budujú spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku. Alternatívou by však mohol byť záväzok štátov na úrovni EÚ o možnosti použitia práva veta len po vzájomnej dohode.

Okrem tradičných obligatórnych podmienok tak reformu BR sťažuje aj samotný nesúlad medzi členskými krajinami o výbere potenciálnych kandidátoch na posty stálych členov, prameniáci z rozdielov v národných záujmoch, nehovoriac o neochote „veľkej päťky“ deliť sa o svoje privilégium. Navyše nie všetci experti považujú rozširovanie BR za správny krok, smerom k jej schopnosti väčšej reakcie. Mnohí v ňom vidia práve naopak len ďalšiu prekážku.

Nádejou na zmenu do budúcnosti je vyhlásenie amerického prezidenta Obamu, ktorý sa už od začiatku pôsobenia vo svojej funkcii hlási k politike multilateralizmu a posilnenia OSN, o podpore stáleho členstva Indie v BR.⁶⁷ Uvidíme, či táto americká politika podporovania demokracie a vytvárania partnerstiev, častokrát práve za účelom presadzovania vlastných záujmov, prinesie želanú zmenu do koordinácie medzinárodných vzťahov.

Zlepšenie koordinácie a kooperácie

Tak ako organizáciu nemožno ponechať chronicky zaseknutú v minulosti, kdesi v období po druhej svetovej vojne, musí byť rázne skoncované aj s jej ďalšou typickou črtou – prílišným hierarchizovaním, skostnatenosťou a ritualizáciou.

OSN stále vykazuje vysoké režijné náklady, no pomerne nízku účinnosť, duplikáciu, zbytočné aktivity, nedostatok koordinácie a časté prekrývanie mandátov medzi

⁶⁷TASR. *Obama podporil členstvo Indie v Bezpečnostnej rade*. [cit. 2011-22-03]. 2011. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5630058/obama-podporil-clenstvo-indie-v-bezpecnostnej-rade-osn.html>>

mnohými agentúrami. Problémom je aj nedostatok zodpovednosti v top manažmente niektorých jej agentúr a schovávanie sa za výsadu diplomatickej imunity. Cieľom reformy v tejto oblasti je teda pozdvihnúť efektivnosť v poskytovaní programov, služieb, produktov, odborných znalostí a informácií dostatočne rýchlo tam, kde sú potrebné. Na to však potrebuje zreformovať starý nepružný vnútorný systém v oblastiach vedenia, nábora zamestnancov, ich hodnotenia a v otázke povýšení a kompenzácií. Sekretariát OSN by mal prísnejšie dohliadať na chod jednotlivých štruktúr organizácie. Mnohí navrhujú aj zvýšiť participáciu občianskej spoločnosti, mimovládnych organizácií a bežných ľudí na jej aktivitách alebo vidia riešenie v presune rozvojových jednotiek OSN z New Yorku priamo do krajín s krízovým stavom. Tak by mohli vykonávať efektívnejší monitoring situácie ako aj promptnejšiu implementáciu týchto programov.⁶⁸

Reforma OSN je veľmi dôležitý a nevyhnutný proces. Je pre ľudstvo výzvou zmeniť svetový poriadok mierovou cestou, čo sa ešte nikdy doteraz v dejinách nepodarilo. „*Vestfálsky mier, Viedenský kongres, Versaillská zmluva i systém OSN boli vynútené novými mocenskými pomermi, ktoré vzišli z najkrvavejších vojen všetkých čias. Charta Spojených národov ako základný kameň povojnového svetového poriadku a dosiaľ platného medzinárodného práva sa nezrodila z rozmaru veľmocí, ale z mnohoročnej historickej skúsenosti a šesťročnej agónie ľudstva.*“⁶⁹ Ak ju nebudeme vedieť adaptovať na nové podmienky, nepružná svetová organizácia nebude môcť hrať inú než formálnu úlohu a postupne bude odsúdená na zánik rovnako ako pred rokmi jej predchodkyňa.

⁶⁸ UN POST: UN Reform Initiatives. In *Portál UN POST*. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <http://www.unpost.org/?p=99>

⁶⁹ CHMELÁR, E. Začarovaný kruh reformy OSN. In *Britské listy*. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <http://www.blisty.cz/art/23373.html>

Záver

Po vyše šesťdesiatich rokoch fungovania stojí Organizácia Spojených národov na rázcestí. Skončením studenej vojny pre ňu začala nová éra, na ktorú sa však ešte stále nebola schopná plne adaptovať. Svojou nepripravenosťou a nepružnosťou tak neraz sklamala, obzvlášť bolestivo v otázkach udržiavania mieru a obrany ľudských práv. Ak by však zrazu zmizla úplne, zostalo by po nej nebezpečné vákuum v medzinárodných vzťahoch. Miliómom ľudí na svete by sa viditeľne zhoršili životné podmienky, ďalšie tisíce by dokonca prišli o život.

OSN je poskytovateľom rozsiahlej humanitárnej pomoci, zmierňuje chudobu, znižuje výskyt ochorení, zabezpečuje a prispieva k mieru v mnohých rozvrátených krajinách, vytvára medzinárodné zmluvy, ktoré vďaka jej legitimitě napomáhajú v celosvetovom rozmere účinne presadzovať ochranu životného prostredia a bojovať proti medzinárodnej kriminalite, terorizmu a iným civilizačným hrozbám. V neposlednom rade vykonáva aj nesmierny kus práce na poli osvetovom, vzdelávacom, kultúrnom a vedeckom, čím sa snaží vytvárať podmienky pre porozumenie medzi národmi a nekonfliktný vývoj svetovej politiky.

Toto miesto nemôže byť vyplnené jednou krajinou alebo skupinou krajín, nie plnohodnotne, nehovoriac o tom, že je nepravdepodobné, že by vôbec nejaká krajina bola ochotná prevziať na seba naozaj všetky tieto záväzky. Pre zdravý svetový poriadok je teda svetová organizácia vždy oveľa užitočnejšia a stabilnejšia ako môže byť jediná globálna superveľmoc. A v tom spočíva aj jej neobyčajný potenciál.

Otázkou zostáva, či je OSN naozaj tou správnou platformou na pozíciu takéhoto stabilizátora. Vyslovujúc želanie súčasného generálneho tajomníka Ban Ki-moona: „*Aké by to bolo mať organizáciu, ktorá by dokázala konať v správnom čase na správnom mieste,*“⁷⁰ sa aj my môžeme zamyslieť čo by to mohlo pre svet znamenať, keby verne

⁷⁰ Zdroj : Portal Lessons from Rwanda. [cit. 2011-03- 25] Dostupné na internete:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:quyNiLumlkoJ:www.un.org/preventgenocide/rwan>

napĺňala ideály, ktoré vyznáva v Charte. Za daných okolností je takéto želanie jednoznačne utópiou. Táto organizácia má ešte veľmi ďaleko od dosiahnutia svojho potenciálu. Byrokracia, korupcia, nepružnosť v rozhodovaní, presadzovanie vlastných mocenských záujmov, či dokonca aj úplná ignorácia jej noriem a autority sú toho jasným dôkazom.

Pod vplyvom rastúcej interdependencie medzi štátmi a v kontexte s tým súvisiacich výziev a hrozieb je však potreba zjednocovania, harmonizácie a spolupráce v základných otázkach pre ľudstvo už priam nevyhnutnosťou. Medzinárodné vzťahy sa v súčasnosti bez globálnej regulácie nezaobídu. *„Jedna vec sa totiž ukázala celkom jasne: v našom vzájomne previazanom svete stojíme alebo padáme všetci spoločne.“*⁷¹

Na ťahu sú teraz samotné štáty. OSN bola totiž založená z vlastnej odhodlanosti štátov budovať lepší a spravodlivejší svet, než bol ten, ktorý vyústil do strašných vojen a túto odhodlanosť teda aj predpokladá. Nie je zvrchovaným vodcom, ale prostriedkom. Je preto na jej členoch ako sú ochotní za vyššie ciele a spoločné dobro bojovať. Je na členských štátoch, či budú bojovať za spoločné úsilie alebo každý za seba a akú váhu sa OSN rozhodnú dať. Je len na nich, či sa stanú naozaj „spojenými národmi“.

Ak áno, je teda potreba budovať na dosiahnutých úspechoch a odstrániť nedostatky. Môže však OSN fungovať ďalej aj s právom veta? Je kľúčom k riešeniu rozšírenie Bezpečnostnej rady? Dokážu sa štáty s rozličnými kultúrami, ideológiami a hodnotami naozaj v záujme vyššieho dobra dohodnúť? To sú otázky, na ktoré momentálne nikto nevie dať jednoznačnú odpoveď. Zostáva teda otvorené, či bude naozaj efektívnym spôsobom

da/+ban+ki+mun+how+diffrent+it+have+been+had+we+the+international+community&cd=3&hl=sk&ct=clnk&gl=sk&source=www.google.sk>

⁷¹ Z úvodného prejavu Kofiho Annana na Svetovom Summit 2005

Zdroj: INFORMAČNÍ CENTRUM OSN. Světový summit 2005. In *UN bulletin* 8-9/05. 2005. [cit.2011-03-22]. Dostupné na internete: < <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> >.

napomáhať formovaniu globálneho vývoja alebo bude naopak jeho vplyvom pohľtená. Jej efektivita v tomto smerovaní zostáva na dohode členov a ich schopnosti nájsť kompromis medzi často protichodnými záujmami.

Zoznam použitej literatúry

ANNAN. K. 1999. *Vystúpenie generálneho tajomníka Kofi Annna na zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva v Ženeve dňa 7.4.1999*. Dostupné na internete:

<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=644>>

ANNAN, K. 2005. *In larger freedom towards: development, security and human rights for all – správa generálneho tajomníka Kofiho Annana*. 2005. Dostupné na internete: <

<http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> >.

BARASH D.P., WEBEL, Ch. P.2002. *Peace and conflict studies*. 2 vydanie. USA: Sage Publications. 2009. 544 s. ISBN 978-1-4129-6120-2.

BOOT M. 2000. Recenzia knihy: [SHAWCROSS, W. 2000. *Paving the Road to Hell: The Failure of U.N. Peacekeeping*. Simon and Schuster. 2000. 544 s. ISBN 68483233]. In

Foreign affairs [online]. 2000. [Cit. 2011-03-15]. Dostupné na internete:

<http://www.foreignaffairs.com/articles/55875/max-boot/paving-the-road-to-hell-the-failure-of-u-n-peacekeeping> .

EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portal, 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0. S.287

GRINC, J. 2010. *Právo pro politology*. 1. vyd. Česká republika,; Grada Publishing, a.s. 2010. 160s. ISBN 978-80-247-2921-3

GOWAN, R. 2011. *A second chance for Ban Ki-moon*, In *International Politics: Global edition*. [online]. 9.3.2011. [cit.2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.ip-global.org/2011/03/09/a-second-chance-for-ban-ki-moon-3/>>

HANHIMKI, J.M. 2009. No early retirement. In *International Politics: Global edition* . 2009, roč. 10, č.1. ISSN 1439-8443

HUMAN RIGHTS WATCH. 1995. *The fall of Srebrenica and the failure of UN peacekeeping*. Publikácia - HRW report. Vol. 7, No. 13. Helsinki: Október 1995.

CHMELÁR, E. 2005. Začarovaný kruh reformy OSN. In *Britské listy*. [online]. 17.5.2005. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <<http://www.blisty.cz/art/23373.html>>. ISSN 1213-1792

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN. 2005. Světový summit 2005. In *UN bulletin 8-9/05*. [online]. 2005. [cit. 2011-03-22]. Dostupné na internete: <<http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm>>. 8 s.

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN. 2010. *Terorismus vyžaduje globální odezvu*, In *UN bulletin 1/10*. ISSN 1802-3231, roč. 2010, č. 1. 11 s.

International Security Research Group. *The UN: Challenges & Reform* [online]. 2006. [cit. 2011-03-22]. Dostupné na internete: <http://elearning.security-research.at/flash/un/un_reform.htm>

JOLLY, R. a kol. 2004. *UN contribution to development thinking and practice* [online]. USA: Indiana University Press, 2004. [cit. 2011-03-08]. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=eo-aQU31tfAC&printsec=frontcover&dq=UN+contribution+to+development+thinking+and+practice&hl=sk&ei=WYyTTbG-FcjtsgbfgK23CA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q=UN%20contribution%20to%20development%20thinking%20and%20practice&f=false>. ISBN 0-253-21684-2. p. 185

KEGLEY, CH. W. – RAYMOND, G. A. 2006. *The Global Future: A Brief Introduction to World Politics*, 3. vyd. Boston: Wadsworth, Cengage learning. 2010. 453 s. ISBN 0-495-56569-5

KEGLEY, Ch. W. 2009. *World politics: trend and transformation*. Eleventh edition. USA. Thomson Wadswort. 2007, s. 530. ISBN 0-495-18706-2.

KENNEDY P. 2007. *Parlament der Menschheit*, München, Germany. Verlag C.H.Beck oHG. 2007. 394 s. ISBN 978-3-406-56328-7.

KI-MOON, B. 2009. *Musíme odzbrojiť!*, In UN bulletin 2/09, ISSN 1802-3231, roč. 2009, č. 2, s. 14

KI-MOON, B. 2011. In: *Portal Lessons from Rwanda*. [online].2011.[cit. 2011-03- 25] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/preventgenocide/rwanda/>>

KUNTZ, T. 2011. Libya's Late, Great Rights Record. In *New York Times*. [online]. 2011. 5.3.2011. [2011-03-15]. Dostupnosť na internete: <<http://www.nytimes.com/2011/03/06/weekinreview/06libya.html>>.

LYNCH, C.2010. U.N. struggles to prove its relevance. In *Washington Post*. [online].2010, September 19 [cit. 2011-03-04].Dostupné na internete: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/19/AR2010091904173.html>>.ISSN 0740-5421.

LYSÁK, L. – GREŠŠ, M. 2005. *Medzinárodné organizácie*. Bratislava: Ekonóm. 2005. 224 s. ISBN: 80-225-1965-0

MARČEK, E. 2007. *Miléniové rozvojové ciele: Cesta k zníženiu chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava: PDCS. 2007. 23 s. ISBN: 92 – 95042 – 01 – 8

MATHESON, M.J. 2006. *Council unbound: the growth of UN decision making on conflict and postconflict issues after the Cold War*. Washington DC: US Institute of peace press. 2006. 422 s. ISBN 978-1-929223-78-7

MERTUS, J. 2009. *The United nations and human rights: a guide for a new era*. [eBook]. 2 edition. USA: Routledge, 2005.akt. 2009.[cit. 2011-03-16]. Dostupné na internete: <<http://www.ewidgetsonline.com/dxreader/Reader.aspx?token=8a502764a94a423298551dab0523feca&rand=1493140234&buyNowLink=&page=&chapter=>>. ISBN 978-0-203-87801-9 . p. 8

MIKULLA, L.M. 2008. *Úloha OSN v boji proti terorizmu*, In Slovak Atlantic Comission. [online]. 4.8.2008 [cit.2011-20-03] Dostupné na internete: <<http://www.ata-sac.org/article-121-218-Uloha-OSN-v-boji-proti-terorizmu>>

MRÁZ, S. 2007. *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava : Ekonóm, 2007. 226 s. ISBN 978-80-2225-2325-7

OSN. *Charta OSN a Statut MSD* [online]. [cit.2011-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

OTTERMAN, S. 2005. Irak: Oil for food scandal. In *Council of foreign relations*. [online]. 28. 10.2005 [cit. 2011-03-14]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/un/iraq-oil-food-scandal/p7631> >.

PATRICK, S. M. 2010. Crisis of relevance at the UN. In *Council on foreign relations*. [online].2010 , September, 20 . [2011-03-05]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/un/crisis-relevance-un/p22968> >.

RAVID, B. 2010. *Netanyahu: Israel is not bound by NPT resolution*. In Haaretz [online]. 29.5.2010 [cit.2011-20-03] . Dostupné na internete: <<http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/netanyahu-israel-is-not-bound-by-npt-resolution-1.292891>>

ROOSVELT, F.D. – CHURCHILL, W. 1941. *Atlantic Charter*. [online]. [cit.2011-10-01]. Dostupné na: <<http://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc581/m1/1/>>

RYAN, Stephen. 2000. *The United Nations and international politics*. New York, USA. St. Martin's Press. 2000. s. 110. ISBN 0-312- 22825-2.

SITKOVSKI Andrzej.2006. *UN peacekeeping: Myth and reality*.1. vyd. USA: Praeger security International. 2006. 189 s. ISBN 0-275-99214-4.

STOKKE O. 2009. *The UN and development: from aid to cooperation* [online]. USA: Indiana University Press, 2009. Dostupné n internete:

<http://books.google.sk/books?id=v8Q_CuQ4jtIC&printsec=frontcover&dq=The+UN+development:+from+aid+to+cooperation&hl=sk&ei=v4mTTb_UKsX24AaF1ojmDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCoQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>.
ISBN 978-0-253-22081-3. s. 442-445

ŠALKO, J. 2006. *Organizácia Spojených národov v procese globalizácie – Reformy OSN*: diplomová práca. Bratislava.: EUBA, 2006, 60 s.

TASR. 2011. *Obama podporil členstvo Indie v Bezpečnostnej rade*. In SME [online]. 8.11.2010. [cit.2011-22-03]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5630058/obama-podporil-clenstvo-indie-v-bezpecnostnej-rade>>-osn.html

UN POST: UN Reform Initiatives. In *Portál UN POST*. [online]. 2009. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <<http://www.unpost.org/?p=99>>

WADLOW, R. 2008. The United Nations: Challenges and Leadership. In *Nuclear age peace Foundation*. [online]. 24.10.2008. [cit.2011-20-03] . Dostupné na internete: <http://www.wagingpeace.org/articles/2008/10/24_wadlow_un_challenges.php>

WEISS, T.G. DAWS, S. 2007. *Oxford handbook on the United Nations*. 1. vyd. New York: Oxford University Press. 2007. 810 s. ISBN 978-0-19-927951-7.s. 566-567